Проців О. Р.

Значення лисиці для мисливського господарства Галичини XIX – початку XX ст.

Івано-Франківськ

ФОЛІАНТ

2016

УДК 35: 639.1.028 (477)„18/19“

ББК 67.401.11(4Укр3)+47

П 84

Рецензент:

Калуцький І.Ф. доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри туризмознавства і краєзнавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Рекомендовано до друку Вченою радою Українського науково-дослідного інституту гірського лісівництва ім. Пастернака (протокол № 9 від 30 листопада 2015 р.)

Олег ПРОЦІВ

П 84 Значення лисиці для мисливського господарства Галичини XIX – початку XX ст. / Івано-Франківськ, ФОЛІАНТ, 2016 – 72 с.

ISBN 978-966-2988-86-4

У монографії проаналізовано чисельність лисиці у Другій Речі Посполитій, сучасній Україні та встановлено чинники, які впливали на чисельність її популяції. На основі компаративного аналізу добування лисиці у Австро-Угорській монархії, Галичині у розрізі повіті, Другій Речі Посполитій та сучасній Україні виявлено фактори, що впливали на рівень добування. Описано особливості полювання на лисицю, а саме: використання отруйних речовин, капканів тощо. Описана специфіка організації полювань на лисицю серед мисливської еліти та у мисливських товариствах досліджуваного періоду.

УДК 35: 639.1.028 (477)„18/19“
ББК 67.401.11(4Укр3)+47

П 84

ISBN 978-966-2988-86-4

Summary

The monograph is analyzed the number of foxes in the Second Polish Republic and in modern Ukraine, and it was established contemporary factors that affected to the size of its population. Based on comparative analysis of mining foxes in the Austro-Hungarian monarchy, in Galicia in the context of the county, in the Second Polish Republic and in modern Ukraine it was revealed the factors affecting the level of extraction. It was described the features of fox hunting, namely the use of toxic substances, traps and more. It is described the specific of organization the hunting on fox among the elite and hunting societies in the researched period.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДП «Солотвинське ЛГ»	державне підприємство Солотвинське лісове господарство;
МРВП	мисливсько-риболовне виробниче підприємство;
ОУЛМГ	обласне управління лісового та мисливського господарства;
РОМЛГ	рекреаційно-оздоровче мисливське лісове господарство;
СМНДП	спеціалізоване мисливське науково-дослідне підприємство;
ТМР	товариство мисливців та рибалок;
УТМР	Українське товариство мисливців та рибалок.

Вступ

Для задоволення своїх потреб людство у своєму цивілізаційному розвитку перейшло від збиральництва, мисливства до високотехнологічного сільського господарства. Технологічний прогрес визначав рід заняття людини і пройшов свою еволюцію. Також пройшли свою еволюцію у контексті їх споживання і мисливські тварини. Показовою у цьому плані стала лисиця, яка з однієї сторони є хижаком, що завдає збитки мисливському господарству, а з іншої – має цінне хутро.

У добі первіснообщинного ладу у поселеннях біля Дністра полювали головним чином на мамонта, переважно на молодих тварин. Крім мамонтів мисливською здобиччю були благородний олень, волохатий носоріг, північний та гігантський олені, печерний та бурий ведмідь, печерна гієна, лось, кінь, бізон, вовк, лисиця, заєць.[1] Той факт, що на наших землях хутро лисиці мало важливе економічне значення, відмічав у 912 році Ібн Хордадбег. Він вказував, що «руські із слов'янських племен вивозять хутра бобрів і чорнобурих лисиць з найвіддаленіших частин слов'янської землі і продають їх на берегах Середземного моря».[2] Слід відмітити, що древні греки та римляни, які поклонялись відповідно Артеміді та Діані – покровителькам мисливства, мали звичай платити пожертву за добуту лисицю – одну драхму, тоді як за добуту козулю – чотири.[3]

У Івана Крип'якевича згадується, що з давніх часів до нас дійшла специфічна мисливська термінологія, за якою лисицю мисливці між собою називали – Микитою.[4] Історичні літописи також згадують про велику кількість лисиць на території Галичини у XIV ст., яка також у великих кількостях експортувалась в інші країни.[5] Вже у ті часи м'ясо лисиці вважалось «нечистим» і його у їжу не вживали.[6] Але хутра лисиці у Галичині в XIV - XV столітті мало велике значення, про що свідчить хоча б той факт, що у багатьох випадках його використовували при сплаті селянами данини.[7]

---

[1] Пелещишин М. А. Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первіснообщинного ладу). – Київ: Наукова думка, 1974. – С.34.
[2] Аристов Н. Промышленность древней Руси. – С.-Петербург, 1866. – С. 1-20.
[3] Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S. 90.
[4] Ejsmond J. Zabobony myśliwskie/Julian Ejsmond. – Lwów: Słowo, 1926. – S.12.
[5] Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип'якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.15-17.
[6] Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип'якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.27-28.
[7] Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип'якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.86.

Мисливством (ловецтвом) займались і селяни, і дрібні господарі. Таких тварин, як куниці, лисиці, зайці, білки, їм дозволяли добувати, а полювати на бобрів можна було лише з дозволу панів та князів.[8]

Розпорядженням короля Зигмунта Августа від 1557 р. селянам давалось право полювати на лисиць, вовків, зайців, тоді як за добування копитних тварин передбачалась смертна кара.[9]

Цінним лисячим хутром можна було сплатити податки замість грошей. Зокрема, Гетьман України – Остафій Дашкович (Литовський воєвода, а згодом Черкаський та Канівський староста) встановив податки, які козаки повинні були сплачувати шкірами куниць та лисиць.[10]

Хутро лисиці стає основною платіжною одиницею при сплаті податку у Поліссі. Зокрема, у 1470 р. нарівні з грошима, медом, хутром куниці можна було розрахуватись її хутром в околицях Житомира.[11] Традиція розплачуватись за накладений податок шкірами лисиць, куниць, білок, яйцями, курьми, пшеницею існувала й на Волині у XIV ст.,[12] а також у Польщі у XII ст. – за право полювання.[13]

Певні особливості оплати були й у Галичині, де лисицями сплачували податки церква, корчми та осілі селяни.[14]Лисячою шкірою сплачувались не лише податки, але й також судове мито.[15]

---

[8] Грушевський М. Історія України-Руси в 11-ти томах, 12 книгах / Михайло Грушевський. – Київ: Наукова думка, 1995. – Т.VI: Житє економічне, культурне, національне XIV-XVII віків. – С.164.

[9] Czacki T. O litewskich i polskich prawach. – Kraków: Czas, 1861. – S.277-289.

[10] Грушевський М. Історія України-Руси: в 11-ти томах, 12 книгах/ Михайло Грушевський. – Київ: Наукова думка, 1995. – Т.VII: Козацькі часи до року 1625. – С.54.

[11] Грушевський М. Історія України-Руси в 11-ти томах, 12 книгах / Михайло Грушевський. – Київ: Наукова думка, 1995. – Т.VI: Житє економічне, культурне, національне XIV-XVII віків. – С. 146.

[12] Грушевський М. Історія України-Руси в 11-ти томах, 12 книгах / Михайло Грушевський. – Київ: Наукова думка, 1995. – Т.VI: Житє економічне, культурне, національне XIV-XVII віків. – С. 149.

[13] Prawo lowieckie w polsce w wiekah srednich//Przewodnik Naukowy i Literacki. Dodatek do "Gazety Lwowskiej". 1904 № 7 S.824.

[14] Грушевський М. Історія України-Руси в 11-ти томах, 12 книгах / Михайло Грушевський. – Київ: Наукова думка, 1995. – Т.VI: Житє економічне, культурне, національне XIV-XVII віків. – С.155.

[15] Kobylański W. Myśliwstwo: Artykuł encyklopedyczny / Władyslaw Kobylański // Sprawy łowieckie: dodatek do gazety „Czas”. – 1935. – № 234. – S.7.

1. Історіографія проблеми

Джерелом законодавчих аспектів регулювання мисливського господарства в частині добування лисиці слугують власне Мисливські закони досліджуваного періоду[16] та «Новий мисливський Закон Галичини і Великого Князівства Краківського» (1897р.)[17]. Правові аспекти добування лисиці під час урядування Великого князівства Литовського досліджували Т. Чацький («Литовське та Польське право»),[18] Й. Стежинський («Приватне право Польщі»).[19] Джерельною базою мисливського законодавства є «Мисливське право у Польщі у Середні віки», «Науковий та літературний довідник».[20] Для дослідження політичних аспектів становлення мисливського законодавства використано «Стенографічні звіти Галицького сейму»[21]

Проаналізовано коментарі та роз’яснення до мисливського законодавства у книгах Й. Каспарека[22], Е. Тілля[23], Т. Бресєвіча[24], В. Калуського,[25] Ю. Ожегальського,[26] В. Кобилянського,[27] М. Павліковського.[28]

Сучасний період державного регулювання у питаннях полювання на лисицю досліджував Р. Стек.[29] Важливими джерелами інформації є періодичні видання, зокрема, статті: А. Сандера «Легальна охорона лисиці»[30], «Нове мисливське право»,[31] «У справі мисливського

---

16 Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – S.27.

17 Ustawa łowiecka dla byłej Galicyi i lodomerji z Weilkiem księstwem Krakowskiem. – Przemyśl: Wyd-wo „Polskiej książki naukowej", 1920. – S.79-80.

18 Czacki T. O litewskich i polskich prawach. – Kraków: Czas, 1861. – S.277-289.

19 Stężyński J. Prawo prywatne polskie. – Warszawa:Drukarnia banku polskiego, 1851. – S.251-252.

20 Prawo lowieckie w polsce w wiekah srednich//Przewodnik Naukowy i Literacki. Dodatek do "Gazety Lwowskiej". 1904 № 7 S.824.

21 Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S. 2060.

22 Kasparek J. R. Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: [w 6 tomach] / J. R. Kasparek. – Lwów: Wyd-wo H. Altenberga, 1884. – T.1. – S. 369.

23 Till E. Wykład prawa rzeczowego ausriyackiego (prawo własności, prawo służebności i prawo zastawu).T.II., wyd. drugie – Lwów: Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – S.177-184.

24 Bresiewicz T. Ustawodawstwo łowieckie w Europie / Tadeusz Bresiewicz. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1898. – S.49.

25 Kałuski W. Prawo Lowieckie Warszawa: Wydawnictwo związku pracowników administracji gminnej rz.p.,1928. – S. 1-81.

26 Ożegalski J. Uwagi myśliwskie dla wszystkich myśliwych i właścicieli dóbr ziemskich w Galicyi jako też w Królestwie Polskiem / Jozef Ożegalski. – Kraków: drukiem W.Kornickiego, 1879. – 15 S.

27 Kobylański W. Myśliwstwo: Artykuł encyklopedyczny / Władyslaw Kobylański // Sprawy łowieckie: dodatek do gazety „Czas". – 1935. – № 234. – S.7.

28 Pawlikowski M.K. Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalędarza myśliwskiego. – Wilno: Nakładem policyjnego klubu sportowego, 1929. – 89 s.

29 Stec R. Łowiectwo w prawie europejskim. Warszawa: Oficyna wydawnicza ASPRA-JR, 2008. – 330 s.

30 Sander A. Legalna ochrona lisa / Alfred Sander // Łowiec. – 1939. - №1-2. – S.8-10.

31 Nowe prawo myśliwskie//Łowiec Polski – 1909. – № 22. – S.340-344.

закону»,[32] «Справи мисливського закону у Галицькому сеймі»[33], «Декілька слів про польський мисливський закон».[34]

Для проведення аналізу досліджено законодавство інших країн, а саме: Данії, Фінляндії,[35] Царства Польського[36], Німеччини.[37]

Основним джерелом отримання об'єктивної інформації про добування лисиці послужив статистичний довідник «Статистика Галичини» під редакцією Т. Пілата,[38] книги Ф. Рожинського та Е. Шехтеля «Економічне значення мисливства для нашого краю»,[39] Ю. Старкля і З. Фішера «Загальнонаціональна крайова виставка 1894 р. і виробничі потужності: полювання та риболовля».[40] Слід відмітити також окремих дослідників тогочасної доби, які дотично у періодичній пресі публікували дослідження щодо добування дичини та лисиці, зокрема. Серед них – С. Крогульський,[41] С. Кохановський,[42] Р. Вацек.[43]

Велику увагу висвітленню статистичної звітності добування дичини приділяла спеціалізована мисливська періодика – «Ловець» та «Ловець Польський»: «Список дичини, добутої на протязі 1888 року складеного на підставі урядової статистики Г. Леттнером»[44], «Список дичини, добутої на протязі 1888 року»,[45] «Статистичний огляд на стан мисливства в Австрії»,[46] «Список дичини, добутої в Австрії в 1896р.»,[47] «Статистика добутої дичини» (1900 р.)[48],[49], «Економічно-соціальне значення мисливства» (1902 р.),[50] «Статистика добутої дичини» (1903 р.),[51] «Мисливські списки» (1909)р. ,[52] «Статистичні

[32] W sprawie ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1890. - № 8. – S.121-123.
[33] Sprawa ustawy łowieckiej w Sejmie zeszłorocznym//Łowiec. – 1904. - № 1. – S.5-6.
[34] Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №13. – S.210-211.
[35] Szablowski W. O prawie łowieckim w Danji i Finlandji//Łowiec Polski – 1932. – № 2. – S.32.
[36] Przepisy o polowaniu w guberniach Królestwa Poskiego z najwyszczego zezwolenia 17 lipca 1871 roku// Kalendarz myśliwski na rok 1904. – Warszawa: Druk P.Laskauera i S-ki, 1904. – S. 49-53.
[37] A.Ulm Nowe prawo łowieckie w Prusiech z 18 stycznia 1934 r. // Łowiec . – 1934. – № 4-5. – S.30.
[38] Statystyki Galicyi/ pod red. Pilata T. t.VI, cz. I. – Lwów: Pierwsza związkowa drukarnia, 1900. – S.6.
[39] Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921.
[40] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S.32.
[41] Krogulski S. Łowiectwo połskie pod zaborem austrjackim (1872-1918) / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1923. – № 12. – S.178-180.
[42] Kochanowski C. Myśliwstwo w Galicyi według dat statystycznych ministeryum rolnictwa//Łowiec. – 1884. – № 4. – S.53-54.
[43] Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37-39.
[44] Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu r. 1888 zestawiony na podstawie dat urzędowych przez G.Lettnera, radcę lasowego //Łowiec. – 1889. – № 7. – S. 110.
[45] Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu roku 1887 //Łowiec. – 1888. - № 8. – S.134.
[46] Statystyczny pogląd na stosunki łowiecki w Austryi//Łowiec. – 1894. – № 11. – S. 161-164.
[47] Wykaz ubitej zwierzyny w Austryi w r. 1896//Łowiec. – 1898. – № 9. – S. 136-138.
[48] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 4. – S.49.
[49] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 3. – S.37.
[50] Ekonomiczno-społeczne znaczenie łowiectwa //Łowiec Polski. – 1902. – № 24. – S.384-385.
[51] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1903. – № 14. – S.162.

особливості» (1924 р.)[53], «Мисливська статистика» (1933 та 1935 р.р.)[54],[55].

Крім визначених мисливським законодавчих вимог у Галичині існували статути, правила та інструкції мисливських товариств, що на основі багатолітніх традицій визначали поведінку мисливців під час полювання. Для вивчення цього питання здійснено аналіз низки статутів різних мисливських товариств: «Настанова для членів товариства мисливців імені Святого Губерта у м. Львові» (1884 р.),[56] Статут, правила та посвідчення права полювання мисливського товариства у Снятині» (1921 р.),[57] «Правила поведінки для членів Бориславсько-Дрогобицького товариства мисливців «Орел» у Бориславі» (1932 р.), [58] «Статут та правила поведінки членів мисливського товариства «Кнея» у Станиславові» (1932 р.).[59] Окрему категорію джерел складають мисливські календарі,[60] літописи мисливських товариств, зокрема, «Двадцяти чотирилітня хроніка Лисовицького мисливського товариства (1871-1895 р.р.),[61] «Чотирнадцятилітня хроніка Лисовицького мисливського товариства (1907-1921 р.р.),[62] книга Северина Крогульського, «Піввіку: огляд діяльності Малопольського мисливського товариства», видана з нагоди відзначення 50-ліття Галицького мисливського товариства.[63]

Діяльність мисливських товариств широко висвітлена у статтях спеціалізованої мисливської періодики, зокрема, у часописі «Ловець»: «Товариство мисливців Святого Губерта у Львові: звіт про перший рік діяльності товариства» (1880 р.),[64] «Товариство мисливців Святого Губерта у Львові» (1880 р.), [65] «Нарис полювань Лисовицького мисливського товариства у мисливських угіддях Лисовичів, Болехові,

---

52 Wykazy myśliwskie //Łowiec Polski. – 1909. – № 4. – S.60.
53 Szczegóły statystyczne // Łowiec. – 1924. – № 2. – S. 18.
54 Statystyka łowiecka//Łowiec – 1933. – № 22. – S.261.
55 Statystyka łowiecka//Łowiec. – 1935. – № 6. – S. 72.
56 Przewodnik łowiecki członków towarzystwa myśliw. imienia św. Huberta we Lwowie. – Lwów, 1884. – S. 55.
57 Statut regulamin i karta prawa polowania towarzystwa łowieckiego w Śniatynie. – Śniatyn, 1921. – 17 s.
58 Regulamin dla członków Borysławsko-drohobyckiego towarzystwa myśliwskiego „Orzeł" w Borysławlu. – Borysław, 1932. – S.2.
59 Statut i regulamin towarzystwa łowieckiego „Knieja" w Stanisławowie: rok założenia 1901. – Stanislawów: drukarnia L. Gellera, 1932. – S.24.
60 Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1888. – S.121.
61 Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat dwudziestu czterych od jesieni 1871, do zimy 1895 włącznie. – Lwów: Nakładem towarzystwa, 1895. – S. 281.
62 Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat czternastu od jesieni 1907 do zimy 1921, włącznie. – T. 3. – Kraków, 1921. – S.486.
63 Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego. – S. 6.
64 Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie. Sprawozdanie z czynności Towarzystwa w pierwczym roku swego istnienia //Łowiec. – 1880. – № 12. – S. 184-185.
65 Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie //Łowiec. – 1880. – № 3. – S. 38.

Тиняві від 1871 до 1894 року» (1894 р.),[66] «Список добутої дичини у мисливських угіддях товариства Святого Губерта у Львові» (1894 р.),[67] «Товариство мисливців Святого Губерта у Львові» (1898 р.)[68], «У Надвірній» (1906 р.),[69] «Нарис історії полювань у Польщі» (1916),[70] «Товариство мисливців у Станиславові»,[71] (1921 р.) «Лисовичі» (1933 р.)[72],[73] «Мисливське товариство імені Святого Губерта в Ріпному» (1938 р.),[74] «Святкування 50-ї річниці мисливського товариства у Золочеві» (1938 р.),[75] «Міське товариство мисливців у Львові» (1939 р.) [76]

Економічне значення хутра лисиці, способи її добування, гуманітарні аспекти полювання на лисицю досліджували такі відомі українські історики, як Михайло Грушевський («Історія України-Руси»),[77] Іван Крип'якевич («Історія української культури»),[78] відомий російський історик Микола Аристов («Промышленность древней Руси» (1866 р.).[79] Історичні аспекти добування лисиці досліджували Пелещишин М. А. («Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первіснообщинного ладу)»,[80] Гунчак М. С. («Відношення суспільства в Галичині до хижаків за часів Австро-Угорської імперії і Польщі»),[81] граф Казимир Водзіцький («Про вовків» (1878 р.)[82], «Слово про мисливство» (1881 р.)).[83] Гуманітарні аспекти полювання на лисицю висвітлювали Микола Реймон («Мисливське господарство з

---

[66] Obraz polowań Tow. Lisowieckiego w kniejach Lisowieckiej, Bolechowskiej, Tanjawskiej od roku 1871 do roku 1894 //Łowiec. – 1894. – № 7. – S. 100.
[67] Wykaz ubitej zwierzyny w rewirach towarzystwa myśliwskiego im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1894. – № 10. – S. 156.
[68] Towarzystwo myśliwskie im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1898.– № 6. – S.94-95.
[69] Marek W. W Nadwórnie / Władysław Marek//Łowiec . – 1906. – № 10. – S.130.
[70] Krogulski S. Szkic dziejów łowiectwa w Polsce / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1916. - № 7-8. – S.50-54.
[71] Towarzystwo myśliwych w Stanisławowie//Łowiec. – 1921. – № 2. – S. 6.
[72] Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 8. – S. 90-91.
[73] Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 9-10. – S. 130-131.
[74] Sołtyński K. Koło łowieckie im. Św. Huberta w Rypnem/ K. Sołtyński //Łowiec. – 1938. – № 11-12. – S. 114.
[75] Obchód 50-lecia polskiego towarzystwa łowieckiego w Złoczowie // Łowiec. – 1938. - № 15-16. – S.54.
[76] Zaklika Z. Miejskie towarzystwo myśliwskie we Lwowie / Zenon Zaklika //Łowiec. – 1939. – № 11-12. – s. 112-113.
[77] Грушевський М. Історія України-Руси в 11-ти томах, 12 книгах / Михайло Грушевський. – Київ: Наукова думка, 1995. – T.VI: Житє економічне, культурне, національне XIV-XVII віків. – С.164.
[78] Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип'якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.15-17.
[79] Аристов Н. Промышленность древней Руси. – С.-Петербург, 1866. – с. 1-20.
[80] Пелещишин М. А. Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первіснообщинного ладу). – Київ: Наукова думка, 1974. – С.34.
[81] Гунчак М. С. Відношення суспільства в Галичині до хижаків за часів Австро-Угорської імперії і Польщі / Микола Гунчак, Олег Проців // Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку територій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю НПП "Гуцульщина", 18-19 трав. 2012 р. – Косів, 2012. – С. 350 – 353.
[82] Kazimierz Wodzicki O wilkach //Łowiec . – 1878. – № 4. – S.59-60.
[83] Kazimierz Wodzicki Pogadanka mysliwska //Łowiec . – 1881. – № 1. – S.3-4.

прадавньою історією польського мисливства») (1845 р.),[84] Юліан Ейсмон («Мисливські забобони») (1926 р.),[85] мисливська періодика («Знищення лисиці»,[86] «Слово про гуцулів»).[87] Питання ціноутворення на хутро лисиці висвітлено у часописі «Ловець Польський», у статтях «Торгівельні відомості» (1930 р.)[88], «Міжнародна мисливська виставка у Липську» (1930 р.).[89] Теоретичні та практичні знання для добування лисиці, догляду за її хутром описані у мисливських підручниках І. Бобятинського «Мисливська наука» (1825 р.),[90] Я. Стольцмана «Мисливство: підручник для лісових та рільничих шкіл» (1918 р.).[91]

2. Статистика добування лисиці

За даними державної статистики Австро-Угорщини наприкінці XIX століття добували щорічно майже тридцять тисяч голів лисиці. За період з 1892 р. по 1896 р. в середньому добували 27489 голову: у 1892 р. – 26553 гол., 1893 р.– 25971 гол., 1894 р. – 29027 гол., 1895 р. – 28403 гол. Серед усіх провінцій імперії у Галичині добували найбільше лисиць: у 1898 р. у Галичині було добуто 29 тис. голів лисиці, тоді як у Нижній Австрії – 3,4 тис., Верхній Австрії – 1,5 тис., Каринтії – 2,2 тис., Чехії – 3 тис.[92] На початку XX століття добування лисиць в Австро-Угорській імперії зростає і становить у 1903 р. 38,5 тис. голів.[93] Збільшилось добування лисиць й у Чехії – з 2453 голови у 1880 р.[94] до 2518голів у 1893 р.[95]

Як свідчить звіт Міністерства сільського господарства Цислейтанії за 1881 р., за період з 01.01. по 31.12.1881 р. було добуто 2 145 479 голів дичини. З них у Галичині було добуто 118619 голів (5,52%), тоді як у Чехії – 946415 голів (44,11%), Моравії – 409696 голів (19%), Нижній Австрії – 327142 голови (15%), Тиролі – 33318 голів (1,5%). Найбільше із 118619 голів, добутих у Галичині, становив

---

84 Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S. 90.
85 Ejsmond J. Zabobony myśliwskie/Julian Ejsmond. – Lwów: Słowo, 1926. – S.12.
86 Tępienie lisów // Łowiec . – 1902. – № 24. – S.289-290.
87 Słowo o hucułach i polowaniu // Łowiec. – 1879. – № 6. – S. 81–83.
88 Wiadomości handlowe//Łowiec Polski – 1930. – № 1. – S.17.
89 Międzynarodowa wystawa łowiecka w Lipsku//Łowiec Polski – 1930. – № 15-16. – S.319.
90 Bobiatynski I. Nauka łowiectwa / Ignacy Bobiatynski: [we 2 tomach]. – Wilno: drukiem J. Zawadykiego, 1825. – T.II. – 360 s.
91 Sztolcman J. Łowiectwo: podręcznik dla szkół leśnych i rolniczych / Jan Sztolcman. – Warszawa: Gazeta rolnicza, 1918. – 376 s.
92 Wykaz ubitej zwierzyny w Austryi w r. 1896//Łowiec. – 1898. – № 9. – S. 136-138.
93 Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1904. – № 15. – S.237-238.
94 Kronika//Łowiec. – 1881. – № 10. – S. 160.
95 Kronika//Łowiec. – 1893. – № 5. – S. 78.

заєць. У звіті звертали увагу на те, що у Галичині через велику кількість хижаків (переважала лисиця, вовк, рись) мисливське господарство ведеться неефективно. На Галичину припадало 22% (4678гол.) від усіх добутих у Цислейтанії лисиць. Дещо менше було добуто інших хижаків: 597 голів тхора (4%), куниць – 400 голів (6%), видр – 146 голів (19%). Хоча й лисиць в абсолютній чисельності добували найбільше, але серед хижаків у процентному відношенні найбільше добували рисі (50 голів – 77%), вовка (113 голів – 67%), ведмедя (15 голів – 60%). Серед благородних видів дичини у Галичині найбільше добувалось диких кабанів – 38% від усіх добутих у Цислейтанії. Однак інших видів копитних добували надзвичайно мало: козуль – 3,3 тис. голів (8%), оленів – 23 голови (0,38%).[96] Зайців добули 38 тис. голів (4%).

Крім статистичних звітів про велику кількість лисиць свідчать і результати полювань. Зокрема, у селі Великій Кам'яній біля Коломиї у 1910 р. на колективному полюванні за два дні серед іншого було добуто 800 зайців, 30 лисиць.[97] Особливе значення на початку ХХ ст. мала у Карпатах шкіра лисиць, бо цих тварин було багато. Гуцули шили з них зимові специфічні шапки, що називались «клапані».[98] Іноді, не зважаючи на м'яку зиму, лисиці завдавали збитків навіть у центрі Львова, де загризли індиків.[99]

Як показують статистичні дані, беззаперечним лідером серед хижаків Галичини, площа якої складала 78500 км^2, з 1885 по 1893 рік була лисиця. За цей період її було добуто 57505 голів, тобто, в середньому по 6390 голів в рік.[100] У порівнянні з іншими країнами Австро-Угорської монархії у Галичині добували найбільшу кількість хижаків.

Для ефективного ведення мисливського господарства у 70-тих роках ХІХ ст. започатковано ведення мисливської статистики.

Про кількість добутої благородної дичини і знищення хижаків за 1876 і 1877 р.р. свідчать дані радника лісів Г. Леттнера (звіт Галицького намісництва)

---

[96] Kochanowski C. Myśliwstwo w Galicyi według dat statystycznych ministeryum rolnictwa//Łowiec. – 1884. – № 4. – S.53-54.

[97] W obronie lisa // Łowiec. – 1939. - №1-2. – S.17.

[98] Mniszek A. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskiedzie//Łowiec – 1906. – № 13. – S.157-160.

[99] Drobiazgi myśliwskie//Łowiec Polski – 1909. – № 3. – S.47.

[100] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S.32.

Таблиця 2.1.

Зі звіту про добуту дичину у Галичині в 1876 і 1877 р.

Види тварин	Кількість	
	1876 р.	1877 р.
Благородна дичина		
Олень	55	17
Лань	22	8
Серна	51	-
Козуля	2621	2759
Кабан	77	734
Заєць-русак	44174	43051
Глухар	40	54
Тетерук	501	622
Рябчик	201	1773
Куріпка	115	8792
Фазан	1189	100
Перепілка	27914	31452
Вальдшнеп	3210	5875
Дика гуска	386	248
Дика качка	9482	10200
Бекас	12421	7744
Шкідлива дичина		
Ведмідь	37	22
Вовк	167	112
Рись	5	4
Лисиця	4447	4511
Куниця (лісова і кам’яна)	333	437
Тхір	451	490
Борсук	293	367
Видра	111	164
Орел	215	215
Пугач	95	115
Яструб	4085	3407
Сова, ворона	760	810

Як видно з наведених у табл. 2.1. даних, в період 1876 – 1877р. була знищена значна кількість шкідливих тварин і птахів, що свідчить про їх велику чисельність і про інтенсивну боротьбу з ними.[101]

Таблиця 2.2.

Добування у Галичині шкідників в період 1885-1893р.р.[102],[103],[104],[105],[106]

Рік	Шкідники								
	Ведмеді	Вовки	Рисі	Лисиці	Куниці	Тхори	Видри	Дикі коти	Борсуки
1875	15	142	9	4501	371	356	123	24	211
1876				4447					
1882	15	113	50	4678	400	507	146		
1884	21	96	21	4926	582	502	181	137	254
1885	10	94	22	6177	623	505	221	28	368
1886	9	111	32	6408	802	389	227	27	361
1887	24	85	19	7318	734	566	246	23	368
1888	12	89	28	7113	686	627	304	21	393
1889	16	97	17	6289	719	534	228	9	246
1890	20	89	20	5413	503	538	271	50	459
1891	19	71	19	6178	566	501	220	8	405
1892	13	50	25	6603	623	407	265	15	538
1893	28	44	19	6006	768	576	254	17	388
1894	21	41	25	7073	708	589	294	40	533
1895	6	29	39	6758	575	398	218	17	433
1896	5	43	22	6645	559	510	245	37	426
1897	7	25	15	6233	528	523	203	1	437
1898	16	20	30	6450	622	633	261	4	473

[101] Гунчак М. С. Відношення суспільства в Галичині до хижаків за часів Австро-Угорської імперії і Польщі / Микола Гунчак, Олег Проців // Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку територій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю НПП “Гуцульщина”, 18-19 трав. 2012 р. – Косів, 2012. – С. 350 – 353.

[102] Statystyczny pogląd na stosunki łowiecki w Austryi//Łowiec. – 1894. – № 11. – S. 161-164.

[103] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 4. – S.49.

[104] Kronika//Łowiec – 1878. – №10. – S.159.

[105] Kronika //Łowiec – 1878. – №8. – S.127.

[106] Wiedza i życie. Serya IV. – Tom VII. – Lwów-Warszawa: Wydawnictwo związku naukowo-literackiego we Lwowie, 1910. – S. 43-55.

Статистичні показники 1885-1893р.р. засвідчують збільшення добування лисиці на 43 %. (див. табл. 2.3.).

Таблиця 2.3.

Добування лисиці у східних повітах Галичини

Повіт	Площа повіту в австрійських милях =57,54 км[107]	Площа у квадратних кілометрах	Лисиця (1885 по 1893 р.р.)[108 109], (гол.)	Добування в середньому за рік	1887 р.[110]	1888 р.[111]	1898 р.[112]	1901 р.[113]
Бібрка	15,7	903	1520	304	104	185	170	312
Богородчани	16,2	932	605	121	55	65	108	256
Борщів	14,8	852	696	139,2	102	94	234	287
Броди	32,6	1876	516	103,2	56	65	130	104
Бережани	19,8	1139	1283	256,6	131	146	72	63
Чортків	14	806	789	157,8	60	90	105	128
Добромиль	14,9	857	485	97	46	57	96	208
Долина	43	2474	909	181,8	68	88	52	87
Дрогобич	23	1323	986	197,2	109	112	171	93
Городок	13,9	800	436	87,2	39	47	107	112
Городенка	14,3	823	692	138,4	30	140	80	168
Гусятин	15,6	898	333	66,6	58	75	36	158
Яворів	18,0	1036	868	173,6	69	120	130	190
Калуш	19,9	1145	549	109,8	76	54	35	56
Коломия	21,0	1208	991	198,2	54	54	82	201
Косів	33,4	1922	362	72,4	52	47	94	72
Львів	32,6	1876	807	161,4	19	40	140	143

[107] Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu roku 1887 //Łowiec. – 1888. - № 8. – S.134.
[108] Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37-39.
[109] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S.27-28.
[110] Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu roku 1887 //Łowiec. – 1888. - № 8. – S.134.
[111] Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu r. 1888 zestawiony na podstawie dat urzędowych przez G.Lettnera, radcę lasowego //Łowiec. – 1889. – № 7. – S. 110.
[112] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 3. – S.37.
[113] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1903. – № 14. – S.162.

Мостиська	12,7	731	1260	252	150	182	108	175
Надвірна	33,8	1945	583	116,6	78	67	94	101
Перемишляни	17,1	984	1113	222,6	80	60	13	215
Рава	24,3	1398	1125	225	87	201	79	292
Рогатин	20,0	1151	1378	275,6	212	151	8	80
Самбір	18,3	1053	1013	202,6	120	120	105	95
Снятин	10,4	598	403	80,6	48	50	17	72
Сокаль	23,2	1335	656	131,2	62	62	27	180
Станислав	13,8	794	645	129	70	43	36	241
Стрий	33,6	1933	1623	324,6	168	205	209	212
Тернопіль	20,3	1168	564	112,8	59	78	55	90
Тлумач	17,6	1013	829	165,8	102	208	70	151
Турка	25,3	1456	290	58	70	40	32	22
Заліщики	15,1	869	981	196,2	107	139	148	105
Збараж	13,4	771	289	57,8	15	50	35	29
Жовква	20,9	1203	805	161	95	75	60	91
Жидачів	16,1	926	830	166	60	80	206	36

Добування лисиці мало не лише економічне значення, але й становило предмет гордості тогочасної мисливської еліти. Цісар Австро-Угорщини Франц Йозеф I, розпочавши мисливську кар'єру у віці 15-ти років, з 1848 по 1884 рік добув всього 43138 голів дичини, з яких – 197 лисиць.[114] З нагоди 50-річчя його правління преса відзначала, що мисливський результат цісаря на той час становив 48345 голів дичини, з яких – 224 лисиці,[115] а на час свого вісімдесятиліття (1910 р.) він добув 50919 голів дичини, з яких – 226 лисиць.[116]

Не менш затятим мисливцем був німецький цісар Вільгельм II. Лише за один 1908 рік він добув 126 оленів-самців, 9 оленів-самиць, 7 ланей, 88 лисиць. На святкуванні його шістдесятиріччя відзначали, що за своє життя він добув 1783 самців оленя, 86 самок оленя, 1644 ланей, 2941 великих диких кабанів, 316 малих диких кабанів, 3 ведмеді, 9 лосів, 4 зубри, 17951 зайця, 5 борсуків: всього – 61913 голів дичини.[117]

З розпадом Австро-Угорської імперії землі Галичини переходять до Другої Речі Посполитої. Східну Галичину було територіально поділено на Львівське, Тернопільське та Станиславівське воєводства.

[114] Kronika//Łowiec. – 1885. – № 3. – S.54.
[115] Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski. – 1900. – № 16. – S.11.
[116] Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1910. – № 2. – S.28-29.
[117] Wykazy myśliwskie //Łowiec Polski. – 1909. – № 4. – S.60.

На території Львівського воєводства площею 27024 тис. км² було добуто у мисливському сезоні 1931/32 р.р. 1260 лисиць, 1932/33 р.р. – 1834, 1933/34 р.р. – 1592.[118] У Станиславівському воєводстві у мисливському сезоні 1932/33 років добуто 657 лисиць.[119]

Як відзначали тогочасні фахівці, Перша Світова війна мала негативний вплив на чисельність оленів, але в той же час сприяла розмноженню лисиці, чисельність якої зросла в два рази. На території мисливських угідь площею 1000 га було добуто 20 лисиць.[120] Крім того, після війни у великій кількості з'явилась нелегальна зброя, внаслідок чого зросло браконьєрство, яке також негативно позначилось на популяції лисиці.[121]

3. **Вартість хутра лисиці в Австро-Угорській монархії та Другій Речі Посполитій**

Слід відмітити, що хутро лисиці стало більше цінуватись після Першої Світової війни. Якщо в Австро-Угорщині одна шкіра оленя вартувала більш як шість шкір лисиці, то у 1932 р. на ринку у Львові шкіра лисиці вартувала 40 злотих, тоді як шкіра оленя – лише 5-8. Найдорожче коштувало хутро видри – 90-100 злотих; куниці – 72-80, тхора – 18, борсука – 8-10 злотих, зайця – 0,7-0,8, кролика – 0,4-0,8, козулі – 1,50-2, кабана 7-10. Вартість 1 кг м'яса кабана у той час вартувала 0,5 злотого, а качку можна було купити за 2 злотих.[122] Але поціновувачі хутра лисиці мали змогу не лише придбати її на ринку. В мисливській пресі зустрічаємо й оголошення про організацію полювання. За добуту дичину в одному із мисливських господарств необхідно було сплатити за кабана - 15-30 злотих, вовка - 50, зайця – 4, тоді як за лисицю – 30 злотих.[123]

Від чисельності дичини у мисливських угіддях залежала орендна плата за їх використання. Так, Розпорядженням Міністерства рільництва від 11 липня 1919 року «Про оренду полювання на державних теренах» всі мисливські угіддя були поділені на шість категорій. В залежності від категорії встановлювалась й сума оренди. Зокрема, найдорожчими були угіддя, на яких постійно перебували лосі, рисі, вовки та глухарі; до другої категорії – мисливські угіддя, де

[118] Statystyka łowiecka//Łowiec. – 1935. – № 6. – S. 72.
[119] Statystyka łowiecka//Łowiec – 1933. – № 22. – S.261.
[120] Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921.
[121] Korespondencje//Łowiec. – 1921. – № 2. – S. 6.
[122] Wiadomości handlowe // Łowiec. – 1932. - № 3. – S.40.
[123] Komunikat//Łowiec. – 1932. - № 1. – S.12.

постійно перебували олені або кабани; до третьої – дрібна дичина, козулі, фазани або рябчики. Наявність лисиці, тетерука, куріпки, болотних птахів відносила мисливські угіддя до четвертої категорії. До п'ятої категорії відносились озера, стави і річки з водним або болотним птаством. Найменша сума оплати була за користування мисливськими угіддями шостої категорії, до яких відносились поля і пасовища.[124]

Спеціально для експортерів дичини спеціалізовані мисливські видання Польщі друкували вартість дичини в інших країнах Європи. Відзначалось, що за кордоном склались високі ціни на дичину і її у великій кількості експортували, з Галичини, що підняло її ціну й на внутрішньому ринку. Це вплинуло на вартість хутра лисиці. Так, у грудні 1929 року на Берлінському ринку вартість хутра лисиці низької якості становила 14 – 20 марок, високої якості – 28-32 марок. Шкірка зайця, в залежності від якості, коштувала від 0,40-0,45 до 1,20 марки, кролика – 0,15- 0,35 марки, козулі – 1,60 - 3,00 марки, тхора – 8-18 марок, куниці – 20 – 65 марок, видри – до 80 марок, борсука – 4-6 марок, білки – 0,05-0,85 марок, горностая – 5 марок.[125] Торгова статистика повідомляла, що у 1928 р. у світі було реалізовано 1,75 млн. червоної лисиці.[126]

У 1881 р. у Чехії було добуто 2330 лисиць,[127] у 1893 р. – 2536,[128] а вже у 1899 р. – 3519.[129] Відповідно до статистичних даних станом на 31 грудня 1890 року площа Чехії складала 51948 км^2, а площа Галичини – 78496 км^2.[130] У той же час з одиниці площі мисливських угідь у Чехії добували у два рази менше лисиць, що свідчить про їх низьку чисельність.

У Штирії з площею 22426 км^2 (28% від площі Галичини) у 1878 році було добуто 3205 лисиць [131], що становило 45% від добування лисиць у Галичині, і свідчить про вищий рівень добування з одиниці площі.

Автор книги «Мисливські коментарі для мисливців та власників земельних ділянок Галичини та Царства Польського» відзначав негативну роль лисиці, яка нищила свійських пернатих й дичину. Особливо багато лисиць розвелось у передгірських повітах. На думку

---

[124] Ustawa łowiecka dla byłej Galicyi i lodomerji z Weilkiem księstwem Krakowskiem. – Przemyśl: Wyd-wo „Polskiej książki naukowej", 1920. – S.79-80.
[125] Wiadomości handlowe//Łowiec Polski – 1930. – № 1. – S.17.
[126] Międzynarodowa wystawa łowiecka w Lipsku//Łowiec Polski – 1930. – № 15-16. – S.319.
[127] Kronika//Łowiec. – 1882. – № 11. – S.175.
[128] Korespondecye //Łowiec. – 1884. – № 11. – S.183.
[129] Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 23 . – S.10.
[130] Statystyki Galicyi/ pod red. Pilata T. t.VI, cz. I. – Lwów: Pierwsza związkowa drukarnia, 1900. – S.6.
[131] Kronika//Łowiec. – 1879. – № 10. – S.158.

автора, власникам мисливських господарств необхідно було велику увагу приділяти знищенню цих хижаків та бродячих тварин, мотивуючи до цього мисливських охоронців преміями у розмірі 2 золотих, така премія швидко б окупилась, так як кожна лисиця завдає мисливському господарству збитків на 12 золотих щороку. Відповідно до проведених автором розрахунків збитків, завданих мисливству Галичини хижаками, виходило, що лисиця їх завдає на суму 654,7 тис. золотих, яструб – на 109 тис. золотих, а всього хижаки завдавали збитків мисливству Галичини у розмірі 1386753 золотих в рік.[132]

Велику кількість лисиці добували й в інших європейських країнах. Зокрема, у 1904 р. у Швеції було добуто 21485 лисиць, тоді як куниць – лише 625, а видр – 45.[133] У Німеччині у 1901 р. добуто 85000 лисиць.[134] У 30-х роках XX ст. знавці відзначали, що через браконьєрство різко знизилась чисельність добування та реалізації лисиць у Радянському Союзі.[135] У 1934 р. у Німеччині було добуто 155,1 тис. лисиць. На кожну 1 тис. га мисливських угідь у 1935 р. добували 3,7 голів лисиці, тоді як у 1885 р. – 31 голову.[136] Дещо менше у Німеччині було добуто лисиць у 1910 р. – 130 тис. гол.[137]

Негативно оцінює роль лисиці для мисливського господарства Владислав Спауста (1893 р.), відзначивши, що у Прусії добували набагато більше хижаків, в тому числі й лисиць. Зокрема, у 1885 р. у Прусії добували одну лисицю на 4 км^2, тоді як у Галичині – одну лисицю на 13 км^2. Крім того, більше як у три рази у Прусії добували хижих пернатих. Велику кількість добутих у Галичині лисиць він пояснював великим співвідношенням добутих хижаків до благородних видів. Якщо у Прусії одну лисицю добували на 34 зайці і куріпки, то у Галичині цей показник становив 13 лисиць.

Ефективне регулювання чисельності дичини у мисливському господарстві Прусії було набагато ефективнішим. Так, у 1885 р. було добуто дичини на 12 мільйонів марок, відповідно до тодішнього курсу – 7 мільйонів золотих. У Галичині цей показник становив лише 160 тис. золотих (з поправкою на те, що площа Галичини у 4,4 рази менша, ніж площа Пруського королівства: 78496 км^2 проти 347509 км^2). Якщо

[132] Ożegalski J. Uwagi myśliwskie dla wszystkich myśliwych i właścicieli dóbr ziemskich w Galicyi jako też w Królestwie Polskiem / Jozef Ożegalski. – Kraków: drukiem W.Kornickiego, 1879. – 15 s.
[133] Łowiectwo w Szwecyi// Łowiec. – 1905. - № 20. – S.242.
[134] Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1902. – № 23. – S.375.
[135] Wiadomości bieżące //Łowiec Polski – 1930. – № 22. – S.453.
[136] Gieysztor J. Pierwsze sprawozdanie z działalności „ Deutsche Jägerschaft"//Łowiec Polski – 1937. – № 5. – S.85.
[137] Gieysztor J. Znaczenie gospodarcze łowiectwa w Niemczech//Łowiec Polski – 1935. – № 30. – S.585.

б у Галичині мисливське господарство велось так, як у Пруському Королівстві, то вартість добутої дичини зросла б у десятки разів і становила б 1,6 мільйонів золотих. В середньому на 1 км^2 у Прусії добуто 14 голів дичини вартістю 16,8 золотих, а у Галичині – не більше двох голів вартістю 2,12 золотих, тобто, співвідношення добутих тварин становило 1 : 7, а вартості 1 : 8. Позитивний досвід Прусії у стимулюванні ефективного ведення мисливського господарства полягав у тому, що сумлінним мисливцям виплачувались премії за знищення хижаків.[138]

«Своєрідний» спосіб мотивації мисливських охоронців до сумлінної праці був запроваджений у надвірнянських фільварках, якими управляли євреї. Мисливській охороні дозволяли ходити безоплатно на полювання на лисицю, нелегально добувати при цьому ще й іншу дичину.[139]

---

[138] Spausta W. Z zatargów rodzinnych i z ekonomii łowieckiej/ Władysław Spausta //Łowiec. – 1893. – № 10. – S. 145-150.
[139] Korespondencje//Łowiec. – 1921. – № 2. – S. 6.

4. Господарське значення лисиці для мисливського господарства Галичини

Дослідники відзначають, що велика чисельність хижаків негативно впливала на мисливство Галичини. Так, С. Павлік у статті «Торгівля дичиною, рибою і раками у Галичині» назвав деякі негативні чинники впливу на мисливство Галичини, серед іншого - велику кількість хижаків, а також суворі кліматичні умови, вирубку лісів, недостатню кількість корму, бродячі коти та собаки, браконьєрство, незаконну торгівлю дичиною незаконне володіння зброєю по селах, зловживання службовим становищем особами уповноваженими на охорону мисливських угідь, погано підготовка мисливської охорони та слабкий контроль зі сторони виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за дотриманням мисливського закону[140]. С. Лобось у статті «Польське мисливство у сучасній мисливській пресі», теж назвав причинами поганого стану мисливства у Галичині велику кількість хижаків, холодні та сніжні зими. [141]

Зі всіх хижаків найпоширенішою залишалась лисиця. Так, на одному полюванні було відстріляно дев'ять лисиць. Для підгодівлі лисиць навіть використовували загиблих коней, щоб лисиці не голодували і не виїдали зайців. Вовки розвелись у такій кількості, що, навіть, стали небезпечними для людей[142]. Негативний вплив на мисливство у Галичині мала Перша світова війна, бойові дії якої прокотилось територією краю. Через війну значно розмножились хижаки, та стрімко поширилось браконьєрство[143].

Галицьке мисливське товариство, утворене у Львові, відстоювало інтереси мисливства у Галичині і при обговоренні змін до мисливського закону лобіювало положення, щоб видавати безкоштовно особам, які займаються відстрілом хижаків, посвідчення мисливця[144].

Для стимулювання та мотивації мисливської охорони до відстрілу хижаків граф Йозеф Потоцький, як член Галицького мисливського товариства, організував нагороду для мисливської охорони ім. графа Йозефа Потоцького, яку отримували особи, які відзначились самовідданістю у справі охорони дичини і відстрілу хижаків та

[140] Pawlik S. Handel zwieryzuną, rybami i rakami w Galicyi//Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 2-6.
[141] О.Р. Проців Правові засади добування хижаків у Галичині кінця XVIII – початку XX століття // Науковий вісник НЛТУ: збірник науково-технічних праць. Вип. 20.12. – Львів, 2010. – С.73-79.
[142] Łoboś S. Myśliwstwo polskie w obcej prasie łowieckiej// Łowiec. – 1910. – № 17. – S.204.
[143] Stan zwierzyny w oswobodzonej Galicji//Łowiec. – 1915. – № 21-22. – S. 173-175.
[144] Potocki R. W sprawie ustawy łowieckiej//Łowiec. – 1892. – № 4. – S.60-62.

боротьби з браконьєрством. З цією метою було організовано шість нагород, а саме: дві – по 30 крон, дві – по 20 крон і дві – по 10 крон[145].

Справа знищення хижаків набувала й політичного забарвлення при прийнятті у Галицькому сеймі законів, що стосувались мисливства. Так, депутат Олександр Убиш серед доказів користі мисливства відзначав, що мисливці знищують хижаків, які завдають шкоди селянським господарствам[146]. А депутат Галицького сейму Стадницький зауважив, що коштом мисливців стає щоразу менше хижаків. Там, де хижі тварини завдають шкоди, власники полювань на цій території повинні виплачувати компенсації селянам[147].

Ф. Ружинський та Е. Шехтель у своїй книзі «Економічне значення мисливства для нашого краю» провели історичний та економічний аналіз мисливства у Галичині і серед іншого відзначили, що у країнах, де мисливство ведеться найефективніше, там і відстрілюють найбільше хижаків[148].

Хоча хижаки завдавали збитки мисливству, все ж вони мали й деяке економічне значення. Так, у 1898 р. країнами Австро-Угорської імперії було отримано 412 тис. крон від реалізації шкір дичини, в тому числі: 29 ведмедів, 142 вовків та ін. Детальніше подано у таблиці № 4.1.

Таблиця 4.1.

Реалізації шкір мисливських тварин в Австро-Угорській імперії у 1898 р.[149]

Вид тварини	Кількість (гол.)	Вартість однієї шкірки (в кронах)	Дохід (в кронах)
Олень	9321	6	55926
Лань	2628	4	10512
Козуля	54782	1	54782
Серна	6529	2	13058
Дикий кабан	2449	3	7347
Заєць і кролик	1175259	0,2	235051
Ведмідь	29	5	145
Вовк	142	2	284
Рись	34	1	34

[145] Konkurs na nagrody im. Hr. Józefa Potockiego dla straży łoweickiej//Łowiec. – 1904. - № 13. – S.147.
[146] Sprawa ustawy łowieckiej w Sejmie zeszłorocznym//Łowiec. – 1904. - № 1. – S.5-6.
[147] Sprawa ustawy łowieckiej w Sejmie zeszłorocznym// Łowiec. – 1904. - № 7. – S.79-80.
[148] Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921 S. 26.
[149] Ekonomiczno-społeczne znaczenie łowiectwa //Łowiec Polski. – 1902. – № 24. – S.384-385.

Лисиця	24432	0,9	21988
Куниця	8515	0,5	4257
Тхір	17603	0,3	5280
Видра	920	1	920
Борсук	2928	1	2928
Всього	1305571		393512

Детальніше про кількість річного відстрілу хижаків в країнах Австро-Угорської імперії та умовно добутих хижаків у Царстві Польському подано у таблиці № 4.2.

Таблиця 4.2.

Відстріл хижаків у 1908 р. в Австро – Угорської імперії та Царстві Польському [150]

Вид тварини	На 1000 га території припадає гол.		По всій Польщі на 46508000 га (голів)
	Відстріляних у 1908 році у найрозвинутіших країнах Австро – Угорської імперії	Умовно добутих в Польщі	
Лисиця	2,08	4	186032
Куниця	1	1	46508
Ласка	7,81	8	372064
Тхір	3,48	4	186032
Борсук	0,40	0,5	23254
Білка	21,80	20	930160
Всього			**1744050**

5. Державне регулювання добування лисиці

Державне регулювання добування дичини у Галичині бере свій початок з Литовських статутів. Зокрема, у XVI столітті відповідно до цих статутів за незаконно добуту дичину передбачався штраф: зубр — 12 рублів, лось — 6 рублів, ведмідь і олень — по 3 рублі, рись, дикий кабан — 1 рубль. Серед найбільш розповсюдженої дичини були зайці, козулі, лисиці, ведмеді.[151] Порівнюючи з іншими тогочасними законами, що врегульовували мисливство, Литовські закони були

[150] Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warszawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921 S. 27.
[151] Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип’якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.86-88.

більш суворими щодо незаконного полювання на благородну дичину, але вовків та лисиць дозволялось добувати навіть на чужій землі за умови, що мисливець не завдасть шкоди сільськогосподарським культурам.[152]

Як відзначав Микола Рейман у книзі «Мисливське господарство із стародавньою історією», відповідно до права хижаки є власністю господаря мисливських угідь, на яких вони знаходяться. Виходячи з цих принципів, на власника мисливських угідь покладався обов’язок знищувати хижаків, так як хижаки не лише шкідливі для мисливської дичини, але також і для свійських тварин. Законодавство Царства Польського, що регулювало знищення хижаків, визначало, що хижаків слід винищувати без урахування часу добування, та дозволено застосовувати для цього різні способи і знаряддя, але лише особам, які мають право полювання. До хижаків відносились ведмідь, борсук, вовк, лисиця, рись, дикий кіт, видра, куниця, тхір, горностай.

Відповідно до постанови Адміністративної ради від 14 жовтня 1834 року Царства Польського був організований фонд для преміювання осіб за знищення хижаків. Цей фонд поповнювався за рахунок коштів, отриманих за дозволи на право носіння мисливської зброї.

Кожен лісник або єгер був зобов’язаний представити протягом року одну пару вух та ніс вовка, одну пару вух лисиці або дві пари тхорячих, кунячих вух. За невиконання цього розпорядження передбачався штраф у розмірі 6 злотих. Для звільнення від штрафу єгер повинен був довести, що на підконтрольній йому чиліснику території немає хижаків.[153]

Із входом галицьких земель до Австро-Угорської імперії (1772) лисиця була віднесена разом з вовком, ведмедем та диким кабаном до розряду хижаків, яких дозволяли добувати у будь-якому місці. Більше того, за добування ведмедя та вовка передбачалась винагорода.[154] Встановлювались й нові нормативно-правові акти, що врегульовували питання полювання на території Австро-Угорщини та й Галичини, зокрема. Так, патентом цісаря від 13 квітня 1786 року параграфом 3 визначалось: «… дозволяється добувати у будь-який час, крім вольєрів, будь-яким способом кабанів, вовків, лисиць та іншу

[152] Stężyński J. Prawo prywatne polskie. – Warszawa:Drukarnia banku polskiego, 1851. – S.251-252.
[153] Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845.
[154] Słotwiński K.L. Katechizm poddanych galicyjskich o prawach i powinnościach ich względem Rządu, Dworu i samych siebie. – Kraków: zaklład nar. im. Ossolińskich, 1832. – S.132-135.

шкідливу дичину».[155] У випадку, коли хижаки надмірно розмножувались, виконавча влада відповідно до статті 383 цивільного кодекс Австрії організовувала полювання на хижаків.[156]

Наступним нормативно-правовим актом, що врегульовував питання мисливства та добування лисиці, зокрема, став перший Мисливський закон Галичини від 30 січня 1875 року. Пункт 1 цього закону визначав терміни полювання на різні види дичини, відповідно до яких на лисиць дозволялось полювати з 15 лютого по 31 серпня. Але примітка до цієї вимоги дозволяла допускати уповноважених до права полювання і добувати у будь-який час лисиць у випадках, якщо вони завдають шкоди свійським тваринам. Слід відмітити, що ця вимога щодо визначення часу полювання на лисицю була першою на території Польщі, так як у ті часи на польських землях, що знаходились під протекторатом Росії та Німеччини, таких вимог не було встановлено. Зокрема, відповідно до статті 17 Мисливського закону Царства Польського від 17 липня 1871р. визначалось, що на ведмедя, вовка, борсука, лисицю, дикого кота, рись, видру, куницю, ласку, орла, яструба і інших хижаків. дозволено полювати весь рік і добувати всіма засобами.[157] Тож закон від 30 січня 1875 року вперше почав у значній мірі охороняти лисицю.

Вже у наступному Мисливському законі Галичини від 5 березня 1897 року лисицю було зараховано до списку шкідників, і на неї дозволяли полювати у будь-який час. Відповідно до статті 47 цього закону власники земельних ділянок отримували право відстрілу у будь-який час таких хижаків, як лисиця, куниця, тхір, ласка, вовк, рись, дикий кіт, кабан.[158]

Мисливський Закон, прийнятий і підписаний цісарем Австро–Угорської імперії за згодою Галицького сейму від 1897 р., практично діяв у Галичині до грудня 1927 р. Відповідно до цього закону чітко зазначалось, що хижаки завдають шкоду, і дозволялось на них полювати будь-якому мисливцю. Було встановлено контроль за тим, щоб під виглядом відстрілу хижаків не відстрілювали благородних

[155] Kasparek J. R. Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: [w 6 tomach] / J. R. Kasparek. – Lwów: Wyd-wo H. Altenberga, 1884. – T.1. – S. 369.

[156] Till E. Wykład prawa rzeczowego ausriyackiego (prawo własności, prawo służebności i prawo zastawu).T.II., wyd. drugie – Lwów: Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – S.177-184.

[157] Przepisy o polowaniu w guberniach Królestwa Poskiego z najwyszczego zezwolenia 17 lipca 1871 roku// Kalendarz myśliwski na rok 1904. – Warszawa: Druk P.Laskauera i S-ki, 1904. – S. 49-53.

[158] Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S. 2060.

мисливських тварин. Дозвіл на відстріл і контроль за відстрілюванням здійснювали державні органи влади.[159]

Однак через те, що влітку хутро лисиці малопридатне для використання, її практично не добували. Щоб лисиця менше полювала на зайців, її навіть підгодовували трупами загиблих коней.[160] Цей закон врегульовував також чисельність інших хижаків. Визначалось, що відстрілювати собак і котів дозволяли у випадку, якщо вони знаходяться далі, ніж 300 метрів від найближчого будинку (стаття 43). На власників права полювання покладався обов’язок знищення хижаків та шкідливої дичини (стаття 44).

Стаття 45 визначала, що диких тварин, які представляють загрозу для людської безпеки потрібно тримати у вольєрі. У цьому законі, на відміну від попередніх, до хижаків не зараховували диких кабанів, але були додані рись та дикий кіт. Ці види тварин мав право відстрілювати, виловлювати та привласнювати будь-який мисливець. Але при цьому закон визначав, що полювання на ці види хижаків можливий лише за дозволом власника або орендаря мисливських угідь.

Таких тварин як куниця, тхір, ласка, білка, хом’як, видра, орел різних видів, яструб, сива чапля, крук, ворона можна було відстрілювати будь-кому у присутності власника мисливських угідь (стаття 46).

Стаття 47 встановлювала, що у місцевостях, де дикі кабани завдавали великої шкоди сільському господарству, уповноважені до полювання були зобов’язані відстрілювати. При недостатньому відстрілі відповідальність за завдані шкоди покладалась на власника права полювання. Повітова влада у таких випадках мала право сама видавати безкоштовні сертифікати на відстріл диких кабанів або інших шкідливих тварин, навіть, без згоди власника полювань. Про видачу безплатних сертифікатів державна повітова влада була зобов’язана проінформувати власника полювання, а також місцеву поліцію.

Державна повітова влада мала також право і обов’язок організовувати на певний короткий час під своїм контролем відстріл шкідників, при чому спосіб добування вона мала право визначати самостійно. Мешканці гмін, на території яких проводились загальні облави, були зобов’язані відповідно до рішення повітової влади безплатно проводити загінку (стаття 48). При організації полювань на

---

159 Pawlikowski M.K. Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalędarza myśliwskiego. – Wilno: Nakładem policyjnego klubu sportowego, 1929. – 89 s.

160 Łoboś S. Myśliwstwo polskie w obcej prasie łowieckiej// Łowiec. – 1910. - № 17. – S.204.

хижаків заборонялось відстрілювати іншу дичину. Якщо при організації полювання на хижаків було відстріляно іншу дичину поруч з хижаками, то цю дичину реалізовували через аукціон, що організовувала повітова влада, а гроші з продажу зараховували у фонд бідних мешканців гміни (стаття 49).

Стаття 50 визначала, що для добування шкідників власник полювання мав право використовувати капкани, сильця та інші знаряддя, але при цьому потрібно було вжити заходи для безпеки людей: поставити відповідні інформаційні знаки. Якщо ж повітова влада визнавала, що дикі кабани і ведмеді завдавали великої шкоди, то власники землі мали право також виставляти різного роду капкани для відлову кабанів та ведмедів.[161]

3 грудня 1927 року Президент ІІ Речі Посполитої приймає розпорядження, щоб вирішити питання державного регулювання мисливства відповідно до польського законодавства. Основною відмінністю цього розпорядження від попередніх законів було те, що у ньому немає поділу на мисливські види дичини та шкідливі види дичини. Всю дичину, на яку дозволено полювати, зараховано до мисливських видів дичини, яка має визначені терміни полювання.

Всі види дичини були поділені на чотири категорії:

- до першої відносився зубр та бобер, яких було заборонено добувати;
- до другої – серни, самиці лося, оленя, козулі, молодняк, ведмедиці з малими, глухарі, фазани (дозволено добувати лише за спеціальним дозволом Міністерства рільництва Польщі);
- лисиці, ведмеді, рисі, дикі коти, куниці, норки і кабани відносились до третьої групи (без терміну заборони полювання, але Міністр рільництва мав право його запровадити; на ці види дичини, на відміну від інших, дозволено полювати й вночі);[162]

- види дичини, що охоронялись найменше, відносились до четвертої категорії, а саме: вовки, куниці, тхори, горностаї, ласки, кролики, яструби, сороки і ворони (дозволено знищувати будь-кому на своїй власній землі, але не далі ніж 100 метрів від будівель). Крім того, відповідно до статті 41 цих тварин дозволяло не лише відстрілювати, але й відловлювати капканами, сильцями та іншими методами.

Як виявилось, зміна політичної ситуації поставила лисицю у виграшне становище. Законодавство Другої Речі Посполитої було у

[161] Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – S. 27-31.
[162] Kałuski W. Prawo Lowieckie Warszawa: Wydawnictwo związku pracowników administracji gminnej rz.p.,1928. – S. 1-81.

порівнянні з Австро-Угорською імперією м'якшим. Хоча й не був встановлений термін, коли заборонено добувати лисицю, але й не дозволено було будь-кому її добувати. Так, у законопроекті професора Доманєвського було запропоновано визначити термін заборони на добування лисиці з 16 квітня по 30 вересня. Але законопроект так і не був прийнятий через початок Другої Світової війни.[163]

Існували особливості добування лисиці у міжвоєнний період й в інших країнах Європи. Зокрема, у Данії та Фінляндії полювання на лисицю, тхора та куницю було дозволено навіть без отримання мисливського білету, не був визначений термін заборони її добування.[164]

Слід відзначити, що лисиця була віднесена у різні періоди до хижаків, які завдавали збитки мисливському господарству. Як свідчить практика полювань, мисливці не добували лисицю у будь-який період року з огляду на низьку якість її хутра у весняно-літній період. Наприклад, у правилах полювання Львівського мисливського товариства ім. Святого Губерта полювання на лисицю з укриття було заборонене. Крім того, мисливці за добуту дичину повинні були сплачувати кошти у бюджет товариства, зокрема, за лисицю – 0,50 злотого, тоді як за зайця – 0,2, а за добутого кабана – 1 злотий.[165] У 1878 р. у Лисовицькому мисливському товаристві були прийняті правила, за якими мисливець, добувши лисицю, повинен був сплатити 2 злотих.[166]

Також існували свої особливості щодо набування права власності на дичину. Зокрема, у Станиславівському мисливському товаристві «Кнея» заєць, лисиця, перната дичина залишались у власності того мисливця, який стріляв у неї останнім, тоді як власником оленя, козулі та інших копитних ставав той, хто першим зробив смертельний постріл.[167]

У Снятинському мисливському товаристві (організоване 3 січня 1870 р., статут затверджено рескриптом Галицького намісництва 9 квітня 1870 р. L. 4575/70) за добування лисиці та борсука мисливець сплачував 1 злотий, кабана – 5 злотих, за добування зайця, куріпки,

[163] Sander A. Legalna ochrona lisa / Alfred Sander // Łowiec. – 1939. - №1-2. – S.8-10.
[164] Szablowski W. O prawie łowieckim w Danji i Finlandji//Łowiec Polski – 1932. – № 2. – S.32.
[165] Przewodnik łowiecki członków towarzystwa myśliw. imienia św. Huberta we Lwowie. – Lwów, 1884. – S. 55.
[166] Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat dwudziestu czterych od jesieni 1871, do zimy 1895 włącznie. – Lwów: Nakładem towarzystwa, 1895. – S. 281.
[167] Statut i regulamin towarzystwa łowieckiego „Knieja" w Stanisławowie: rok założenia 1901. – Stanislawów: drukarnia L. Gellera, 1932. – S.24.

вальдшнепа – 10 грош, за перший промах – 10 грош, другий – 20 грош. Кошти йшли на премії мисливським охоронцям.[168]

Практично аналогічно це питання вирішувалось у Бориславсько-Дрогобицькому товаристві мисливців «Орел». На зборах 6 жовтня 1932 року було ухвалено рішення, що мисливці у фонд преміювання мисливських охоронців повинні були сплачувати за кожну лисицю – 2 злотих, кабана – 5 злотих, козулю – 3 злотих.[169]

Добування лисиці висвітлювалось у мисливській пресі. Увага акцентувалась на тому, щоб при добуванні лисиці не застосовувати дріб великого розміру, так як він летить далеко і не вбиває, а тільки калічить дичину. Пропонувалось застосовувати менший дріб і стріляти на меншу відстань – до 60-80 кроків.[170]

Двояке ставлення до лисиці було й у мисливців Галичини кінця XIX століття. Якщо розглядати добування лисиці з економічної сторони, то її цінне хутро мало досить таки високу ціну, і з огляду на це тварину потрібно було охороняти. Наприклад, на ринку у Львові у 1899 р. шкіра лисиці прирівнювалась до 10 кілограм м'яса дикого кабана або трьох зайців.[171] З іншої сторони, лисиця є хижаком, який призводить до зменшення популяції зайця та козуль.

Лобіюючи інтереси мисливців при добуванні лисиці, Галицьке мисливське товариство направляє у січні 1880 р. пропозицію до Галицького Намісництва щодо добування лисиці у будь-який час.[172] В подальшому (1890) лисицю та куницю пропонували взагалі викреслити із списку мисливських видів тварин.[173]

Якщо проаналізувати сучасне державне регулювання добування лисиці, то слід відзначити, що час полювання на цю тварину є найтривалішим з поміж усіх тварин і становить чотири місяці – з жовтня по лютий включно (стаття 19).

Але, без сумніву, добування лисиці залишається одним із найскладніших питань, прописаних у сучасному законодавстві. Хоча й терміни полювання визначені у статті 19 ЗУ «Про мисливське господарство та полювання», все ж відповідно до статті 33 лисицю можна добувати мисливцям і не в мисливський сезон, але для цього

[168] Statut regulamin i karta prawa polowania towarzystwa łowieckiego w Śniatynie. – Śniatyn, 1921. – 17 s.
[169] Regulamin dla członków Borysławsko-drohobyckiego towarzystwa myśliwskiego „Orzeł" w Borysławlu. – Borysław, 1932. – S.2.
[170] Mockus Z. Możliwości zastosowania humanitaryzmu w łowiectwie// Łowiec Polski – 1935. – № 15. – S.286-288.
[171] Pawlik S. Handel zwieryzuną, rybami i rakami w Galicyi//Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 2-6.
[172] Krogulski S. Pół wieku: Zarys działalności Małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876–1926 / Seweryn Krogulski. – Lwów: Małopolskie towarzystwo łowieckie, 1929. – S.23.
[173] W sprawie ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1890. - № 8. – S.121-123.

потрібний відповідний дозвіл ДАЛР. Більше того, добувати лисицю мають право у будь-який період року уповноважені на те особи користувача мисливських угідь (єгері, мисливствознавці тощо). Стаття 17 визначає, що для проведення полювання на лисицю необхідно отримати відстрільну картку, хоча при проведенні ліцензійного полювання дозволяється і без відстрільної картки добути лисицю. Також лисиця залишається одним із чотирьох видів тварин, які дозволяється добувати за допомогою будь-якого виду набоїв (стаття 20).

Отже, на державне регулювання та його правозастосування у питанні добування лисиці впливають два найважливіші чинники: вартість хутра лисиці та збитки, які завдає ця тварина мисливському господарству та домашнім видам тварин.

6. Використання отрути у мисливському господарстві для регулювання чисельності хижаків

Спираючись на технології, науково-технічний розвиток, культуру, моральні цінності, звичаєве право, змінювались методи полювання. Одним із методів полювання у XVIII–XIX ст. було застосування отрути, а у XX – XXI ст. чинне мисливське законодавство і мораль 99% мисливців не дозволяє застосувати на полюванні отруйні речовини. Більше того, сьогодні практика незастосування отруйних речовин підтримується і країнами Євросоюзу, на які ми рівняємось. Зокрема, ще 2 квітня 1979 року ці країни прийняли директиву про охорону диких птахів, відповідно до якої країни-члени Європейського Союзу зобов’язувались внести у національні законодавства норми, що заборонятимуть використання на полюванні отрути, ароматизованих речовин, приманок у вигляді живих птахів. Але все ж існують випадки, коли дозволено використовувати отруту: це – загроза поширення пандемії; загроза порушення повітряного руху літаків; заподіяння птахами великих збитків[174].

Історія застосування отруйних речовин на полюванні містить багато суперечностей. Так, заборона використання отруйних речовин для добування їстівних видів дичини була логічною, бо тоді їх м’ясо ставало неїстівним, але для знищення хижаків із застосуванням заходів безпеки цей спосіб у деяких випадках вважався прийнятним.

[174] Stec R. Łowiectwo w prawie europejskim. Warszawa: Oficyna wydawnicza ASPRA-JR, 2008. – 330 s.

У 1818 р. вчені Пельтьє і Кавенті винайшли отруту – стрихнін або «вороняче око»[175]. Проте в Австрійській монархії 18 липня 1819 року було видано розпорядження державної канцелярії про заборону вільної торгівлі цією отрутою[176].

Загалом у Європі наприкінці XIX століття ставлення до застосування отруйних речовин на полюванні було різним. Так, в Англії – найбільш ліберальній країні щодо застосування різних методів полювання на шкідливих тварин (диких кроликів, зайців), існувало для власника земельної ділянки право відстрілювати та знищувати їх за допомогою отруйних речовин. У Франції цього ж періоду було заборонено застосовувати вовчі ями, капкани й отрути з огляду на загрозу для людського життя. Крім того, використання отрути як способу полювання завдавало великі страждання тваринам. Щоб запобігти жорстокому поводженню з тваринами у низці країн Австро-Угорської імперії законодавство забороняло використовувати отруту: у Галичині (1875), Австрії (1874), Буковині (1874), Істрії (1882), Моравії (1873), Штирії (1876), Крайні (1889), Предлітавії (1887), Прусії (1870).[177] Така ж заборона діяла і відповідно до Мисливського закону від 17 липня 1871року на території губерній Королівства Польського. Порушників навіть мали право арештувати на 7 діб або покарати штрафом до 10 рублів.[178] Наступний Мисливський закон 1909 року давав право застосовувати отруйні речовини для знищення хижаків, але для цього потрібно було отримати дозвіл губернатора.[179] Мисливський закон Галичини від 1907 р. забороняв використовувати отруту (ст. 47)[180].

З розпадом Австро-Угорської монархії і встановленням на території Галичини Другої Речі Посполитої 3 грудня 1927 року було прийнято новий Мисливський закон, який у статті 41 визначав, що отруту дозволено застосовувати лише для знищення хижаків.[181] Вперше введена норма, що забороняє застосовувати для відлову

---

175 Roman Salko.o ,,Praktyce myśliwskiej' ' Dobla i dawnych łowach . // Łowiec . – 1915. – № 7-8. – S.62.

176 Rybia trutka// Okólnik. – 1883. – № 3. – S.72-74.

177 Bresiewicz T. Ustawodawstwo łowieckie w Europie / Tadeusz Bresiewicz. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1898. – S.49.

178 Przepisy o polowaniu w guberniach Królestwa Poskiego z najwyszczego zezwolenia 17 lipca 1871 roku// Kalendarz myśliwski na rok 1904. – Warszawa: Druk P.Laskauera i S-ki, 1904. – S. 49-53.

179 Nowe prawo myśliwskie//Łowiec Polski – 1909. – № 22. – S.340-344.

180 Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S.2060.

181 Pawlikowski M.K. Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalędarza myśliwskiego. – Wilno: Nakładem policyjnego klubu sportowego, 1929. – 89 s.

пернатої дичини зерна, замочені у спирті.[182] Мисливський закон Данії (1931 р.) дозволяв на полюванні використовувати лише фосфорну отруту[183], Німеччини (1934 р.) забороняв виставляти отруту за межею огородженої ділянки біля будинку[184]. У Сербії на початку ХХ століття взагалі було заборонено застосовувати будь-яку отруту.[185]

У мисливських колах Галичини кінця ХІХ ст. вели широку дискусію щодо застосування отрути, обговорювали можливості її застосування при дотриманні техніки безпеки і лише за дозволом старости повіту.[186] На мисливському конгресі 1910 року у Відні наголошували, що через застосування отруйних речових гине багато орлів.[187]

Тогочасні мисливці могли знайти багато порад про застосування отрути для знищення хижаків у фаховій літературі. Зокрема, у «Новому довіднику для мисливців» (1847 р.) було подано детальний покроковий рецепт для приготування приманки: у туші мертвої тварини (коня, теляти) необхідно було зробити надрізи, засипати туди порошок стрихніну. Особлива увага відводилась рекомендаціям щодо техніки безпеки: приманку можна було брати тільки у рукавицях, недавно випраних або які пролежали зо два дні у копиці свіжого сіна, щоб перебити людський запах. Категорично заборонялось палити. Після закладання стрихніну у приманку її необхідно було прикинути на 1-2 доби кінським гноєм і лише потім виставляти.[188]

Крім стрихніну широко використовували миш'як. Зокрема, у 1843 р. лише в одному мисливському господарстві біля Перемишля за його допомогою було отруєно 16 вовків.[189] Також широко у ті часи застосовували рвотний горіх *(Strýchnos nux-vómica)*, що містить стрихнін.[190] На початку ХХ століття у мисливській пресі подавали інформацію про ефективність нітрогліцерину в якості отрути.[191]

Отруєні приманки для лисиць викладали поблизу сіл або у місцях, де протікає вода. У якості приманки використовували цілі туші старих здохлих коней. Знавці справи подейкували, що до цілої туші вовки та лисиці підходять більш охоче, ніж до кусня м'яса.

[182] Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №13. – S.210-211.
[183] Szablowski W. O prawie łowieckim w Danji i Finlandji//Łowiec Polski – 1932. – № 2. – S.32.
[184] A.ULM Nowe prawo łowieckie w Prusiech z 18 stycznia 1934 r. // Łowiec . – 1934. – № 4-5. – S.30.
[185] Postęp w dziedzinie myśliwskiej w Serbii. //Łowiec Polski – 1900. – № 15 . – S.13
[186] W sprawie ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1890. - № 9. – S.136-138.
[187] Krogulski S. Międzynarodowy kongres myśliwski w Wiedniu //Łowiec . – 1910. – № 22. – S.257-259.
[188] Nowy poradnik dla myśliwych. – Wawszawa: Drukarnia J. Kaczanowskiego, 1847. – S. 252-253.
[189] Wilia Bożego Narodzenia na Otrycie//Łowiec . – 1883. – № 8. – S.125-126.
[190] Wilk //Łowiec . – 1878. – № 8. – S.59-60.
[191] O amunicyi łowieckiej XX. Wieku // Łowiec . – 1908. – № 3. – S.27-28.

Більше того, необхідно було розпороти принаді живіт і внутрішні органи розкидати довкола.

З поступом науки змінювався і спосіб приготування принади – стрихнін розводили водою та обколювали труп принади, коли той був ще «теплим». Використовували і негуманний метод приготування принади, що полягав у додаванні великої кількості стрихніну до їжі живого коня, після чого той падав, ніби вражений блискавкою. Ефективність цього методу, на думку тогочасних дослідників, полягала в тому, що кров розносила отруту по всьому тілу коня. Щоб отруєні лисиці не відходили далеко і, таким чином, було легко відшукати шкірку, декілька кусків принади розкидали поблизу, щоб звір мав більше часу затриматись.[192] Інші знавці вважали, що для отруєння лисиці краще використовувати не коня, а мертвого кота чи зайця, нашпигованого отрутою та міцно прив'язаного до дерева, що знаходилось на відстані не менше 200 метрів від лісу, так як у лісі важче було знайти здохлу лисицю, ніж у полі. Таким способом за ніч можна було добути 3-4 лисиці. Взимку під час морозів лисицю можна було підібрати навіть через 3-4 тижні, при чому її шкірка не втрачала своєї якості, і таку шкірку можна було безпечно знімати.[193] Проте, через отруєння лисиць гинуло багато «співочих птахів», які дзьобали отруєні трупи лисиць[194], а у Карпатах через розставлену на вовка приманку вівці здох ведмідь[195].

На думку відомого мисливця середини XIX ст. графа Казимира Водзіцького, найефективніша боротьба з вовками полягала у розоренні вовчих нір та отруєння їх стрихніном.[196] Він описував випадок, коли на полюванні собака, що облизав сніг біля приманки, отруєної стрихніном, за декілька хвилин здох. Відомий також випадок, коли сорока лише дзьобнувши мертву отруєну стрихніном лисицю відразу впала мертвою[197]. У Карпатах найбільше вовків добували за допомогою капканів та отрути, і лише випадково відстрілювали на полюванні[198].

Дуже багато вовків у Карпатах розмножилось після Першої Світової війни, так як тоді неможливо було придбати стрихнін.[199]

[192] Tępienie lisów // Łowiec . – 1902. – № 24. – S.289-290.
[193] Strychnina . //Łowiec Polski – 1900. – № 5 . – S.6-7.
[194] O ptakach śpiewających. //Łowiec Polski – 1910. – № 8 . – S.124.
[195] Działanie strychniny //Łowiec Polski – 1903. – № 2 . – S.27-28.
[196] Kazimierz Wodzicki O wilkach //Łowiec . – 1878. – № 4. – S.59-60.
[197] Kazimierz Wodzicki Pogadanka mysliwska //Łowiec . – 1881. – № 1. – S.3-4.
[198] O odstrzale czworonożnych drapieżników // Łowiec Polski – 1938. – № 34. – S.705.
[199] Marcinków J. Jeleń karpacki//Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 13-14. – S. 13-15.

Органи державної влади відповідно до мисливського законодавства давали вказівки застосовувати отруйні речовини для знищення хижаків. Зокрема, Станиславівський воєвода звернувася до старост Косівського, Надвірнянського, Богородчанського, Калуського, Долинського, Стрийського Сколівського, Турківського повіту з листом L. 4706/Vllb. Від 1924 р. про збитки, які вовки завдають під час випасу худоби на полонинах. Для зменшення їх популяції було видано розпорядження – використовувати для їх знищення капкани й отруту[200]. Часто для незаконного полювання використовували отруту браконьєри. Через це статут Станславівського товариства «Кнея» зобов'язував мисливських охоронців контролювати дії браконьєрів, які нелегально полюють, виставляють сильця, капкани та отруйні приманки на дичину.[201]

У спеціалізованій мисливській літературі можна було знайти оголошення про продаж отрути.[202] Наприклад, у місті Жешув отруту для лисиць можна було придбати в аптеці, але за дозволом старости повіту, тоді як ліки – лише за рецептом лікаря. Отрути мали різну силу дії, і від цього залежала їх ціна: 3 крони – за 25 порцій слабкої отрути, 4,50 крон – сильної, тоді як вартість одного кг м'яса становила в ті часи біля 1 крони.[203] Крім аптеки отруту для ворон можна було купити на фабриці у селі Замарстинів біля Львова. Препарат продавався у концентрованому вигляді: 25 грамів фосфору були розведені у 200 грамах гліцерину. В подальшому його потрібно було розводити у 50 літрах крові тварин. Вартість препарату становила 1,7 крони. Реалізацією отрути займались також спеціалізовані фірми, як то фабрика отруйних препаратів Г. Дегенара та інші[204].

Використання отрути у мисливстві мало противників у сфері їх застосування та реалізації. Проти продажу отрути в аптеках виступало багато мисливців, які вважали, що реалізація отрути в аптеці є неприпустимою і загрожує здоров'ю людей[205]. Природоохоронні організації наголошували, що отруєння хутрових тварин – це негуманне ставлення до них, і вважали, що мисливці, прикриваючись боротьбою з хижаками, більше думають про хутро цих хижаків.[206]

---

[200] Korespondencje// Łowiec. – 1924. - № 10. – S.156.
[201] Statut i regulamin towarzystwa łowieckiego „Knieja" w Stanisławowie: rok założenia 1901. – Stanislawów: drukarnia L. Gellera, 1932. – 35 s.
[202] Trutki // Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 17. – S.283.
[203] Trucizna na lisy! // Łowiec . – 1907. – № 24. – S.295.
[204] Rozmaitości// Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 14. – S.244.
[205] Lis i kilka uwag tyczących się jego tępienia // Łowiec . – 1908. – № 15. – S.174.
[206] Jozef Gieysztor Z powodu trucia lisow //Przegląd myśliwski. – 1924. – № 3. – S.11.

Самі ж мисливці притримувались думки, що отрута, виставлена на хижаків, є небезпечною для їх чотирилапих помічників, і вимагали від власників мисливських господарств заздалегідь їх повідомляти про виставлену отруту[207]. Небезпечною виявилась отрута не лише для небажаних тварин. У цьому пересвідчились мешканці Австралії, де через фосфорну легкозаймисту отруту на диких кроликів стались великі лісові пожежі.[208] Через легкозаймистість фосфор забороняли висилати також поштою.[209]

Отруту застосовували і на таких великих тварин, як тигри. Так, на отрові Ява у 1894 році через напади тигрів загинула 71 людина. Тож місцеві мисливці отруювали їх стрихніном. Тигри після отруєння стрихніном здихали на відстані від 20 метрів до 1000 метрів від закладеної принади.[210]

Крім того, отруту використовували ще на початку ХХ століття як бойову зброю на острові Борнео. При потраплянні у людину стріли, отруєної стрихніном, вона вмирала за 7 секунд.[211]

Відомі й курйозні випадки із застосуванням отрути у мисливстві. Так, такий собі власник мисливського господарства захотів отримати відшкодування за отруєння зайців отрутою, виставленою на мишей. Для більшої аргументації він направив до ветеринарного лікаря через свого посильного отруєного зайця з запискою про те, що він бажає отримати результати хімічного дослідження тушки. Посильний зайця передав, а записку – забув. Яким же було здивування господаря мисливського господарства, коли він замість очікуваної експертизи отримав подячний лист від ветлікаря за зайця, якого його дружина дуже смачно приготовала.[212]

Використання отрути спостерігалось і при вилові риби. Зокрема, на річці Прут здебільшого хлопці-пастухи використовували отруту, куплену у місцевих євреїв і змішану з хлібом або кулешею[213]. Зазвичай таким методом отруювався мальок риби. Найчастіше отруту застосовували на таких річках, як Серет, Стрипа, Збруч.[214] Євреї самі ніколи не браконьєрили із застосуванням отрути: для цього вони використовували селян, а виловлену рибу вимінювали на горілку або

---

[207] Z W. K. Poznańskiego. //Łowiec Polski – 1902. – № 3 . – S.39.
[208] Pożary lasów a króliki //Łowiec Polski – 1907. – № 15 . – S.238.
[209] W sprawie tępienia wron // Łowiec . – 1909. – № 4. – S.40-41.
[210] Tygrys na wyspie Jawie //Łowiec Polski – 1900. – № 20 . – S.11.
[211] Lud myśliwski //Łowiec Polski – 1913. – № 24 . – S.379.
[212] Zajac na niedzele//Łowiec Polski – 1900. – № 20 . – S.11.
[213] Kilka słów o rybołowstwie i rybach Prutu//Łowiec. – 1879. – № 5. – S.69-70.
[214] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S.85.

тютюн.[215] Показовим став випадок, коли до єврейського торгівця з Бродів – Мойсея Баума прийшла посилка з Лондона із 750 кг отрути. Галицькі митники виявили отруту і не пропустили на територію Галичини, відправивши її назад у Лондон[216].

З гуманітарним розвитком суспільства проходить й еволюція суспільного світогляду щодо можливості використання отруйних речовин для добування дичини. На цей час використання отрути заборонено законом, та й у свідомості абсолютної більшості мисливців отруйні речовини недопустимі на полюванні.

7. Організація добування лисиці у мисливських товариствах

Особливості добування лисиці були у мисливських товариствах, що орендували право проведення полювання. Так, мисливське товариство у Станиславові (1880 р.).[217] орендувало у 1888 р. мисливські угіддя у Павельчому, Сільці, Угринові, Хриплині, Опришівцях, Княгинині, Угорниках і Пасічній.[218] Відомо, що під час полювання у 1912 р. за участю 16 мисливців було добуто 105 зайців та 14 лисиць, а у 1921 р. під час колективного полювання було добуто 48 зайців та чотири лисиці. Співвідношення добування лисиць до зайців коливалось 1: 10. З цього приводу члени товариства відзначали, що ефективність ведення мисливського господарства пропорційна до зменшення чисельності хижаків.[219]

Аналіз результативності проведення колективних полювань засвідчив, що через зменшення чисельності хижаків, добування лисиць у мисливських угіддях товариства значно зменшилась. Зокрема, у мисливському сезоні 1932-33 р. Станиславівське мисливське товариство для своїх членів організувало 19 колективних полювань: 27.10. 1932 р. у селі Стриганці 14 мисливців добули 3 кабани, 1 лисицю; 31.10. 1932 р. у селі Уніж 12 мисливців – 3 кабани, 1 лисицю, а 16.12.1932 р. – 78 зайців та 6 лисиць; 29.11. 1932 р. у Хом’яківці 13 мисливців – лише 1 лисицю та 43 зайці; 31.12. 1932 р. у Микитинцях 17 мисливців – 1 лисицю та 86 зайців; 5.01. 1933 р. у Забережжі 16 мисливців – 2 лисиці, 33 зайці.[220]

---

[215] Проців О.Р. Токсична зброя /Олег Проців// Лісовий і мисливський журнал – 2015 № 1 – С. 43.

[216] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S. 85.

[217] Проців О. Р. Як гуртувались мисливці / Олег Проців // Галицький кореспондент. – 2012. – №31 (362) 2 серпня. – С. 19.

[218] Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1888. – S.121.

[219] Towarzystwo myśliwych w Stanisławowie//Łowiec. – 1921. – № 2. – S. 6.

[220] Korespondencje//Łowiec. – 1933. – № 7. – S. 82.

Результативні показники виявились у с. Комарів біля Станиславова, де 12 січня 1904 року дев'ять мисливців добули за один день 24 зайці та дві лисиці,[221] тобто, співвідношення добування «лисиця/заєць» склало 1:12.

Мисливська преса відзначала, що найкраще мисливське господарство на території Тлумацького повіту вели у 1910 р. у селі Чорнолізці, де власником господарства був Юліан Пузуна. Відзначалось, що 15 січня 1910 року на полюванні, в якому брало участь 12 мисливців і було зроблено 178 пострілів, добуто 67 зайців, 4 козулі, 2 лисиці і дикий кіт. Як показує статистика полювання, при низькій чисельності лисиці було добуто велику кількість зайців, а співвідношення добутих лисиць до зайців становило 1:34. Високих показників по добуванню дичини досягнули на полюванні у грудні 1909 року у Коломийському повіті. Виходячи з відсутності розвинутої транспортної мережі (добирання на гужовому транспорті, низька швидкість), полювання відбувались протягом декількох днів. Так, за три дні полювань у с. Джурові 8 мисливців добули лише одну лисицю і 9 зайців, а в Орельці 20 мисливців – 38 зайців та 3 лисиці.[222] У Рогатинському мисливському товаристві, яке орендувало мисливські угіддя площею біля 18 000 моргів, у 1910 р. було організовано 12 колективних полювань, на яких добуто 13 лисиць та 134 зайці, тобто, співвідношення становило 1:10.[223] На полюванні біля Рожнятова 21 грудня 1904 року 10 мисливців добули 7 лисиць, 8 козуль, 106 зайців, тобто, співвідношення добування лисиць до зайців становило 1:15.[224]

Дещо гірші показники були щодо чисельності хижаків у мисливському господарстві Печеніжин, яке займало площу 4 тис. га. Там у 1904 р. добуто 11 кабанів, 6 козуль, 52 зайці, 18 лисиць, 3 куниці[225], тобто, співвідношення «лисиця/ заєць» складало 1:3.

Відповідно боротьба з хижаками велась і на початку ХХ століття у Лисецькому мисливському господарстві площею 8400 моргів, з яких – 4400 моргів лісу та 4000 моргів – польові угіддя, що знаходились на території гмін Старий Лисець та Посіч. Для ефективнішого добування хижаків тут використовували матеріальне стимулювання грошовими преміями. Завдяки тому, що за кожну добуту голову рисі виплачувались премії у розмірі 20 крон, у цьому господарстві за період

---

[221] Korespondencje //Łowiec. – 1904. – № 5. – S.54.
[222] Korespondencje//Łowiec. – 1910. – № 4. – S.44.
[223] Katalog//Łowiec. – 1910. – № 14. – S.162-164.
[224] Łastowiecki A. Korespondencje/ Adam Łastowiecki // Łowiec. – 1905. – № 1. – S.10.
[225] Martyniec Korespondencje // Łowiec. – 1905. – № 7. – S.79.

з 1890 по 1895 рік її було добуто 10 голів і повністю знищено. Для зменшення популяції лисиці її виловлювали з нір. Зокрема, лише у 1904 році із нір викопано 15 молодих лисиць, а старих було відстріляно при норі. Зважаючи на таку боротьбу із хижаками, значно піднялась чисельність козуль.

Таблиця 7.1.

Добування мисливських видів тварин у мисливському господарстві у Лисці у (1894-1903 р.р.)[226]

Рік	Олень - самець	Олень - самка	Козуля - самець	Козуля - самка	Великий кабан	Середній кабан	Однорічний кабан	Заєць	Тетерук	Рябчик	Курiпка	Вальдшнеп	Бекас	Дика гуска	Рись	Дикий кіт	Лисиці			Борсуки		Куниці				Тхори		Бродячі собаки	Бродячі коти
																						Лісові		Кам'яна					
																	Взимку	Влітку	Молоді	Взимку	Влітку	Взимку	Влітку	Взимку	Влітку	Взимку	Влітку		
1894						1		4				60			3		2	6			2	1						9	16
1895								6	2			26		3	1		2	5									1	5	14
1896						1	2	29	1			32					4	8					4					11	15
1897			1					8				40	2				7	7			3		1					12	23
1898								11	2			43					8	12			2		9				1	16	25
1899								11		1		36						20	4			2	6				1	26	19
1900	1		3		1	4		25		4		51	2				7	19	3		1		1					52	32
1901			9		1			43	2	5	2	119			1		8	17	10		1	1	1					35	9
1902	1		15					53	7	5	16	80		1		2	12	4	6			1	2					30	19
1903	2		12					41	6	1	28	85				1	5	15			2		2				3	27	13
Всього	4		40		2	6	2	231	20	16	46	572	4	4	5	3	55	113	23		11	5	26				6	223	185

226 Korespondencye//Łowiec . – 1904. – № 23. – S.295-296.

Аналогічні правила щодо преміювання мисливців за добування хижаків діяли у товаристві ім. Святого Губерта у Жовкі(1883 р.)[227], зокрема, за лисицю виплачували 2 золотих.[228]

У Надвірнянському товаристві мисливців, (1880 р.)[229], 17 його членів у 1905 році добули одного оленя, кабана, 11 козуль (самців), 21 лисицю, 225 зайців,[230] тобто, зайців добувалось у десять разів більше ніж лисиць.

У Золочівському мисливському товаристві, статут якого було зареєстровано 17 червня 1888 р., у мисливському сезоні 1938 року було добуто 1000 зайців, 30 лисиць, 25 козуль,[231] тобто, співвідношення добування лисиці до зайців становило 1:33.

7.1. Полювання на лисицю у Лисовицькому мисливському товаристві

Одним із перших мисливських товариств Галичини було Лисовицьке товариство, організоване у 1859 році.[232] Збереглась рукописна книга про історію Лисовицького мисливського товариства з 1859 по 1871 р.р. («Lisowitzer Jagd-Protokoll»). В ній описано визначне полювання Франца Йозефа І 30 жовтня 1851 року, коли за один день було добуто 18 козуль, 4 лисиці, 8 кабанів, 2 зайці і 1 вальдшнеп. На пам'ять цісар посадив дуб на місці, де добув кабана[233]. Також у протоколі полювань товариства від 6 серпня 1864 року зазначено дві добуті козулі та дві лисиці.[234] За період з 1882 – 1893 р. було добуто 10 ведмедів, 6 рисів, 4 вовки, 500 лисиць, майже 300 кабанів, 600 козуль та 900 зайців.[235] На нашу думку, причина великої кількості добутих лисиць по відношенню до зайців полягає в тому, що мисливські угіддя товариства в основному складались з лісових масивів, де зайця добути важко.

У період з 1871-1894 р.р. було проведено 404 колективні полювання, 3083 нагінки, на яких з хижаків було добуто 723 лисиці, 12 вовків, 10 ведмедів, 9 рисів, 9 диких котів; серед благородної дичини – 886 самців козулі, 23 самки козулі, 1357 зайців, 29 тетеруків, 534 рябчиків.[236] Крім чисельності добування тварин секретар товариства вів й іменні списки по добуванню кожного виду дичини, зокрема. У період 1871 до 1895 рік рекордсменами по добуванню лисиці були граф Леопольд Стаденський, (за 306 полювань добув 306 лисиць), граф

[227] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S.26.
[228] Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1888. – S.122.
[229] Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37.
[230] Marek W. W Nadwórnie / Władysław Marek//Łowiec . – 1906. – № 10. – S.130.
[231] Obchód 50-lecia polskiego towarzystwa łowieckiego w Złoczowie // Łowiec. – 1938. - № 15-16. – S.54.
[232] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego. – S. 6.
[233] Krogulski S. Łowiectwo połskie pod zaborem austrjackim (1872-1918) / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1923. – № 12. – S.178-180.
[234] Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 8. – S. 90-91.
[235] Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37-39.
[236] Obraz polowań Tow. Lisowieckiego w kniejach Lisowieckiej, Bolechowskiej, Tanjawskiej od roku 1871 do roku 1894 //Łowiec. – 1894. – № 7. – S. 100.

Казимир Водзіцький (за 211 полювання – 32 лисиці), Юліуш Бєльський (за 126 полювань – 30 лисиць). А всього у період з 1871 по 1895 рік у мисливських угіддях товариства було добуто 786 лисиць.[237]

За шестилітній період (1883-1889 р.р.) у Лисовицькому товаристві було добуто 230 лисиць, 5 ведмедів, 2 рисі, 2 вовки, 2 диких коти, 113 кабани, 281 козуля, в тому числі – 9 самиць, 4 куниці, 446 зайців.[238] Практично збереглась пропорція щодо добування лисиць та зайців у Лисовицькому товаристві за 14- літній період з 1907 по 1921 рік. (Детальніше у таблиці. 7.1.1.)

---

[237] Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat dwudziestu czterych od jesieni 1871, do zimy 1895 wlącznie. – Lwów: Nakładem towarzystwa, 1895. – S.910-914.
[238] Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 9-10. – S. 130-131.

Таблиця 7.1.1.

Список добутої дичини в Лисовицьких мисливських угіддях (1907 – 1921) р.р.[239]

		Дичина																	
Мисливський сезон	Кількість полювань	Вовк	Дикий кіт	Дикий кабан	Олень - самець	Олень- самка	Козуля - самець	Козуль - самка	Куниця	Лисиця	Заєць	Тетерук	Рябчик	Вальдшнеп	Куріпка	Качка	Крук, сова, яструб	Всього	Кількість пострілів
1907-1908	16			18	6	1	25			44	53	1	13	41			16	218	510
1908-1909	17			11	5	19	46		1	33	49		11	77		2	7	261	535
1909-1910	19			28	7	9	57	1		42	37		7	30			3	221	503
1910-1911	16			23	6	14	59	2		37	65		15	38			2	261	596
1911-1912	17			19	5	5	18	2	1	16	37		11	27			8		
1912-1913	14			6	2	8	34			24	38		12	17	1		6	148	344
Протягом шести років добуто	**99**			**105**	**31**	**56**	**239**	**5**	**2**	**196**	**279**	**1**	**69**	**230**	**1**	**2**	**42**	**1258**	**2838**
1913-1914	17			20	4	8	35	1		21	64	3	20	35			2	218	565
1914-1915																		0	0
1915-1916																		0	0
1916-1917	8	1		5	1	3				8	8		5					31	73
1917-1918	17			17	1	1	14		1	39	18		10	20			1	125	369
1918-1919	9			9			7		2	8	16	1	8	10				62	80
Протягом шести років добуто	**51**	**1**		**51**	**6**	**12**	**56**	**1**	**3**	**76**	**106**	**4**	**43**	**65**			**3**	**436**	**1087**
1919-1920	8		1	4					1	5	12	1	5	1				32	74
1920-1921	6			9			1	1		1	4		2					18	50
Протягом двох років добуто	14		1	13			1	1	1	6	16	1	7	1				50	124
Всього за 14 років добуто	**164**	**1**	**1**	**169**	**37**	**68**	**296**	**7**	**6**	**278**	**401**	**6**	**119**	**296**	**1**	**2**	**45**	**1744**	**4049**

[239] Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat czternastu od jesieni 1907 do zimy 1921, włącznie. – T. 3. – Kraków, 1921. – S.486

7.2. Полювання на лисицю у Ріпненському мисливському товаристві Святого Губерта

Певні особливості регулювання чисельності лисиці були у мисливському товаристві імені Святого Губерта у Ріпному (1927 р.), (сучасний Рожнятівський район). Статистичні дані проведення полювань зафіксували, що добування лисиць у період 1927-1938 року коливалось від однієї до восьми у мисливському сезоні, а співвідношення добутих лисиць та зайців складало приблизно 1:10. Див. табл. 7.2.1.

Таблиця 7.2.1.

Статистика полювань у мисливському товаристві ім. Святого Губерта у Ріпному (1927-1938 р.р.)[240]

	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Площа господарства (га)	2800	2800	3200	3400	4000	6000	6000	2500	8500	8500	8500
Кількість полювань	14	16	22	18	18	16	17	19	20	18	16
Кількість пострілів	233	350	277	425	726	667	620	670	700	690	420
Співвідношення влучних пострілів до невлучних	67:166	98:252	82:195	112:313	224:502	183:484	145:475	142:528	140:560	118:572	100:320
Добуто											
Кабан	1	2	2	4	1	1					10
Козуля	1	3	2	1	3	4	4	5	6	8	7
Лисиця	1	4	9	9	6	6	7	6	6	7	8
Заєць	56	62	55	87	165	150	130	132	120	110	42
Тетерук				1	9	3	2	3	3	2	
Рябчик	1	1			2						
Качка				1	4	3	6	4	4	4	2
Куріпка					2	1			5	12	20
Собака	2	8	6	2	16	7	4	3	4	6	5
Кіт	2	4	1	1	4	2	3	4	2	4	7
Яструб	3	10	4	1	12	6	4	4	8	9	7
Загальні кошти, витрачені на мисливське господарство (злотих)	776,80	913,10	1517,90	1765,50	1000,40	1343,10	1400	1430	1370	1128	1050
Оплата за оренду мисливських угідь (злотих)	271,30	389,30	782	1109	608	987	980	990	1010	908	858
Оплата нагоничам (злотих)	505,50	523,80	735,90	656,50	392,40	356,10	420	440	360	220	192

[240] Sołtyński K. Koło łowieckie im. Św. Huberta w Rypnem/ K. Sołtyński //Łowiec. – 1938. – № 11-12. – S. 114.

7.3. Полювання на лисицю у Львівському мисливському товаристві Святого Губерта

У 1876 р. у Львові було організоване мисливське товариство імені Святого Губерта,[241] статут якого Галицьке намісництво затвердило 19 грудня 1879 р. Товариство складалось з 25 членів, більшість з яких були державними службовцями.[242] Воно орендувало право полювання у Пасіках Зубрицьких, Сигнівцях, Скнилові та Жураках. [243] Члени товариства за десятилітній період (1897-1907 р.р.) добули 70 оленів, 102 кабани, 390 лисиць, 495 козуль, 4207 зайців, 3000 куріпок.[244] Для боротьби з браконьєрством та регулювання чисельності хижаків оплачували роботу мисливських охоронців, яким доплачували за знищення хижаків.[245] Так, на засіданні членів товариства, яке відбулось 26 травня 1898 року у Малому залі міського казино було ухвалено рішення – сплачувати премію за добутого бродячого собаку 0,30 золотого; кота, ласку, тхора – 0,20, лисицю – 1 золотий; куницю – 0,50 золотого; яструба – 0,30 золотого.[246] У 1886 р. Львівське мисливське товариство ім. Святого Губерта збільшилось до 90 осіб і орендувало 70 ревірів площею 70 тис. моргів лісу та 200 тис. моргів поля.[247] Статистика полювань за час діяльності товариства (1879-1894 р.р.) свідчить про значну чисельність добування хижаків.

---

[241] Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37.
[242] Krogulski S. Szkic dziejów łowiectwa w Polsce / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1916. - № 7-8. – S.50-54.
[243] Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie //Łowiec. – 1880. – № 3. – S. 38.
[244] Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37.
[245] Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie. Sprawozdanie z czynności Towarzystwa w pierwczym roku swego istnienia //Łowiec. – 1880. – № 12. – S. 184-185.
[246] Towarzystwo myśliwskie im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1898.– № 6. – S.94-95.
[247] Kronika//Łowiec. – 1886. - № 7. – S.119.

Таблиця 7.3.1.

Чисельність добутої дичини у мисливських ревірах товариства мисливців ім. Святого Губерта у Львові (1879-1894 р.р.)[248]

Мисливський сезон (роки)	Ведмідь (гол.)	Рись (гол.)	Дикий кіт (гол.)	Лисиця (гол.)	Куниця (гол.)	Видра (гол.)	Кабан (гол.)	Борсук (гол.)	Козуля (гол.)	Заєць (гол.)	Хижі пернаті (гол.)	Глухарі (гол.)	Тетеруки (гол.)	Рябчики (гол.)	Куріпки (гол.)	Перепілки (гол.)	Гуси (гол.)	Качки (гол.)	Нурки (гол.)	Вальдшнепи (гол.)	Дубельти (гол.)	Кулики (гол.)	Інші пернаті (гол.)
1879										2	7												
1880/1							1		3	29	18			1				26		2			2
1881/2				4			3		6	42	29			3	1	39		31		16	11		39
1882/3				7			5		9	58	37			4	5	62		36		37	22		156
1883/4				23	2		4		14	79	68			2	11	106		27	1	81	18	2	268
1884/5				49	1		6	1	13	184	57			1	9	493	2	48	3	66	37	14	417
1885/6				71		5	4		61	273	93			6	21	684	3	272	2	95	262	49	1555
1886/7				61		3	7	2	75	298	75			7	35	832	7	451	8	64	320	32	2037
1887/8	1	2	1	72			12		89	212	112		2	3	48	1075		675		57	215	41	2602
1888/9				75			9		73	325	98			5	39	1125		283	1	84	276	26	1773
1889/90				68			7		83	396	124			1	27	1266		167		43	117	9	939
1890/1	3			83			11		74	359	111			4	21	1301		71	2	76	168	3	1049
1891/2				49			8		59	249	106			3	24	1203		217	4	56	352	39	4312
1892/3				29			6		25	221	80	5			15	1117		313		36	211		1762
1893/4	1			32			15		42	264	120	7	1	1	18	816	2	282		45	206	25	2286
Всього	5	2	1	623	3	8	98	3	626	2991	1135	12	3	41	274	10119	14	2809	21	758	2215	240	19197

248 Wykaz ubitej zwierzyny w rewirach towarzystwa myśliwskiego im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1894. – № 10. – S. 156.

За період з 1879 по 1912 рік у мисливських угіддях, які орендувало мисливське товариство, співвідношення добування лисиць до зайців склало 1:8. (Детальніше у таблиці 7.3.2.)

Таблиця 7.3.2.

Добування дичини у мисливських угіддях товариства імені Святого Губерта у Львові (1879-1912 р.р.)[249]

Роки/дичина	1879-1889	1890-1996	1897-1907	1908-1912	Всього за період з 1879-1912
Ведмідь	4	4	3		11
Рись	2		1	1	4
Вовк	2		1	2	5
Дикий кіт	1		2		3
Лисиця	362	261	320	159	1102
Куниця	3		23	8	34
Видра	8		1	2	11
Кабан	51	47	102	20	220
Борсук	3		4	3	10
Олень	4	5	70		79
Козуля	343	283	495	53	1147
Заєць	1502	1489	4207	1441	8639
Хижі птахи	504	541	1167	666	2878
Глухар		12			12
Тетерук	2	1			3
Рябчик	32	9	64	1	106
Куріпка	169		2962	595	3726
Перепілка	4816	5703	2025	1086	13630
Лебедів		1	1		2
Гуска	12	2	1	1	16
Качка	1869	1050	2802	647	6368
Нирок	15	6			21
Вальдшнеп	502	256	513	106	1377
Дубельт	1161	1054	736	276	3227
Кулик	164	76	382	71	693
Інші пернаті	8159	9918	5608	1050	24735
Всього	19690	20718	21490	6188	68059

[249] Szczegóły statystyczne // Łowiec. – 1924. – № 2. – S. 18.

Товариство активно займалось регулюванням чисельності лисиць у 30-х роках XX ст.: у мисливському сезоні 1936/37р.р. їх було добуто 11, 1937/38 р.р. – 32, 1938/39 р.р. – 21. [250]

У Стрийському мисливському товаристві, яке нараховувало 16 членів, у мисливському сезоні 1894/1895 року відбулось 19 колективних полювань, в яких в середньому брали участь 7-8 мисливців. Всього було добуто 6 кабанів, 20 лисиць, 113 зайців. [251]

При веденні мисливського господарства мисливські товариства вживали заходи щодо регулювання чисельності хижаків. Багато товариств виплачували грошові винагороди за добування хижаків з метою ефективної мотивації мисливської охорони, та мисливців. Регулювання чисельності лисиці давало можливість не лише раціонально використовувати ресурс для отримання дорогого хутра, але й для збільшення чисельності дичини, особливо зайців.

8. Лисиця у мисливській культурі Галичини

Будь-яка сфера діяльності людини впливає на культуру та мову нації. Не винятком у цьому є мисливство. Воно відоме з часів існування людського роду на землі. У Польщі (входила у XIX столітті у склад Австрії, Прусії, Росії), і Галичині, зокрема, мисливство з найдавніших часів знаходилось на високому рівні організації. Ця галузь та пов’язані з нею різні дії та функції, мисливські знаряддя, способи полювання, тварини, перебування у лісах, спілкування з природою – все це на протязі тривалого часу сприяло розвитку специфічної мисливської термінології, так званого «мисливського сленгу». Літературна спадщина зберегла мисливську мову та прислів’я, в яких дичину відображали відповідно до особливостей поведінки.

Так, у деяких місцевостях назву тваринам давали в залежності від способу її взаємодії із свійськими тваринами: лисиця, яка закрадалась в курники, назавилась «Курником»; вовк, який кидався на коней – «Кобиляром»; ведмедя, який викрадав мед на пасіках – «Пасічником».

Свої особливості були й у назві звуків, які видавили тварини. Лисиця вила, тоді як зубр стогнав, олень рикав, вовк завивав, рись гарчала, видра свистіла, перепілка та вальдшнеп храпіли.[252]

---

[250] Zaklika Z. Miejskie towarzystwo myśliwskie we Lwowie / Zenon Zaklika //Łowiec. – 1939. – № 11-12. – S. 112-113.
[251] Korespondencye // Łowiec. – 1895. – № 10. – S. 158.
[252] Dyakowski B. O dawnych łowach i dawnej zwierzynie. – wyd. Drugie. – Warszawa: Wyd-wo ARCTA, 1925. – S.24-29.

Специфіка полювання на лисицю була описана у спеціалізованих мисливсько-господарських підручниках. Зокрема, І. Бобятинський відзначав, що добувати лисицю можна з використанням собак гончих та нірних порід, на кінному полюванні, а також за допомогою сітки, капканів, сілець, приманок.[253] У 1918 р. Я. Стольцман написав підручник для лісових та рільничих шкіл «Мисливство», в якому був розділ, присвячений біології та способам полювання на лисицю.[254]

Виходячи з природних умов, застосовувались й різні способи полювання на лисицю. Зокрема, на Гуцульщині полювання на лисиць та ведмедів відбувалось за допомогою капканів та приманки падаллю.[255] Відомий на Гуцульщині мисливцем, який полював на лисиць за допомогою капканів, був Іван Старунь з Максимця Надвірнянського повіту.[256] З відбірних екземплярів лисиць виготовляли чучела і вони ставали об'єктами мисливських виставок.[257]

Використовувались також наукові підходи при розведенні та добуванні лисиць. Так, у Галичині у 30-х роках XX ст. цим напрямком займався Станиславівський мисливський інститут.[258] Крім того, малюнок лисиці мисливці кріпили на мішенях, на яких вправлялись у стрільбі. Зокрема, Малопольське мисливське товариства у програмі показових стрільб у Львові 18 і 19 червня 1926 року передбачало наступні вправи:

- стрільба по рухомій мішені (лисиця) з відстані 100 кроків;
- стрільба в дублеті у кабана і лисицю для отримання нагороди товариства «Кнея» з відстані 100 кроків.[259]

9. Добування лисиці наприкінці XX – початку XXI століття на території Івано-Франківської області

Аналізуючи стан добування лисиці на території держлісфонду Івано-Франківської області у 70-90-тих роках XX століття, спостерігається зменшення її добування у два рази: від 1832 голови у 1971 р. – до 962 голів у 1990 р. (таблиця 9.1.)

---

[253] Bobiatynski I. Nauka łowiectwa / Ignacy Bobiatynski: [we 2 tomach]. – Wilno: drukiem J. Zawadykiego, 1825. – T.II. – 360 s.
[254] Sztolcman J. Łowiectwo: podręcznik dla szkół leśnych i rolniczych / Jan Sztolcman. – Warszawa: Gazeta rolnicza, 1918. – 376 s.
[255] Słowo o hucułach i polowaniu // Łowiec. – 1879. – № 6. – S. 81–83.
[256] Martyniec J. Przygoda z niedźwiedziem / J. Martyniec //Łowiec – 1901. – № 21 – S.291.
[257] Łowiectwo na powszechnej wystawie krajowej //Łowiec. – 1894. – № 6. – S. 81-83.
[258] Sprawozdanie z działalności instytutu łowiectwa za czas od dnia 1.V.1928r. do dnia 1.V.1930r.//Łowiec Polski – 1930. – № 22. – S.448-451.
[259] Program i regulamin popisowego strzelania M.T. Ł. 18. i 19. czerwca 1926//Łowiec – 1926. – № 6. – S.84.

Таблиця 9.1.

Добування лисиці на території держлісфонду (площа 501,7 тис. га) у період 1971-1990 р.р.

Рік	1971	1975	1976	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Лисиць (гол.)	1832	1531	1381	1170	1270	1130	980	1124	1200	1277	1288	791	868	990	909	962

Отже, добування лисиці коливалось від 3,6 голів на 1 тис. га мисливських угідь у 1971 р. до 1,9 у 1990 р. Наприкінці XIX ст. площа Галичини становила 7850 тис. га[260], у період з 1885 по 1893 рік в середньому за рік добували 6390 лисиць, що становило 1,22 голови на 1 тис. га. Тобто, добування лисиці у 70-90-тих роках XX ст. було у три рази вищим, ніж у Галичині кінця XIX ст.

Аналіз чисельності добування лисиці у розрізі лісокомбінатів у 1991 р. показав вищий рівень їх добування у гірській місцевості: Карпатський природний національний парк, Вигодський, Надвірнянський та Делятинський лісокомбінати. (таблиця 9.2.)

Таблиця 9.2.

Площа мисливських угідь та добування лисиці у 1991 р. у розрізі лісокомбінатів

Назва підприємства	Площа мисливських угідь тис. га	Добуто лисиць (голів)	Добуто лисиць на 1 тис. га
Болехівський лісокомбінат	31,6	38	1,2
Вигодський лісокомбінат	61,6	121	2
Брошнівський лісокомбінат	61,6	27	0,4
Осмолодський лісокомбінат	60,7	111	1,8
Івано-Франківський лісокомбінат	33,0		0
Надвірнянський лісокомбінат	58,0	101	1,7
Солотвинський лісокомбінат	30,0		0
Делятинський	32,0	51	1,6

[260] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S.32.

лісокомбінат			
Ворохтянський лісокомбінат	12,3	16	1,3
Коломийський лісокомбінат	46,3		0
Верховинський лісокомбінат	30,1	44	1,5
Кутський лісокомбінат	25,8	34	1,3
Карпатський національний природний парк	38,6	150	3,9
Всього	501,7	693	1,4

На початку XXI ст. у мисливських угіддях Івано-Франківської області спостерігається збільшення популяція лисиці з 2,1 голови на 1 тис. га у 2004 р. до 2,8 голови на 1 тис. га у 2014 р. (таблиця 9.3.)

Таблиця 9.3.

Площа мисливських угідь і чисельність лисиці у мисливських угіддях Івано-Франківської області (2004-2014р.р.)

Користувач	Площа угідь, тис.га		Лисиця (гол)										
	2004	**2014**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Болехівське ЛГ	20,2	20,3	44	47	47	43	52	71	67	63	60	57	35
Брошнівське ЛГ	30,7	27,4	71	77	80	35	36	43	41	42	32	32	34
Верховинське ЛГ	34,4	9,4	27	28	23	24	26	20	20	20	6	6	7
Вигодське ЛГ	58,1	44,9	25	24	26	21	17	17	22	21	18	62	59
Ворохтянське ЛГ	11,7	10,8	27	26	34	40	45	42	42	44	47	47	47
Галицьке ЛГ	7,8		21	19	14	28	30						
Гринявське ЛГ	22,9	20,0	28	30	31	37	35	39	45	31	23	21	20
Делятинське ЛГ	34,0	23,2	90	117	112	113	125	108	115	123	51	61	45
Ів.-Франківське ЛГ	8,9	4,2	50	36	36	41	41	51	51	51	19	22	22
Калуське ЛГ	17,5		17	15	15	14	13	12	12	11	11		
Коломийське ЛГ	16,2	10,2	36	32	49	110	24	17	17	12	7	4	18
Кутське ЛГ	29,7	11,4	32	32	24	28	32	40	44	48		36	40
Надвірнянське ЛГ	44,9	30,3	48	66	69	70	30	30	30	30	31	38	38
Осмолодське ЛГ	54,2	25,3	61	72	68	65	62	52	69	77	39	34	30
Рогатинське ЛГ	22,1	13,8	17	19	18	18	24	28	26	24	22	22	24
Солотвинське ЛГ	17,0	5,9	40	38	44	39	25	19	25	23	51	7	7
ОУЛГ - всього	**430,3**	**257,6**	**634**	**678**	**690**	**726**	**617**	**589**	**626**	**620**	**417**	**449**	**426**
Болехівська МО УТМР	13,9	9,4	75	47	39	52	69	62	74	45	47	49	86

Долинська РО УТМР	22,2	13,0	100	164	164	164	164	172	87	92	72	20	16
Калуська РО УТМР	32,7	20,64	100	90	85	88	51	30	35	45	40	12	30
Коломийська РО УТМР	52,4	35,0	114	94	109	190	180	242	82	80	62	50	50
Косівська РО УТМР	21,4	11,8	58	58	55	48	52	54	52	68	72	88	56
Рогатинська РО УТМР	30,6	28,1	80	74	75	70	100	100	90	80	120	160	70
Снятинська РО УТМР	46,3	25,7	165	150	144	150	170	175	175	130		69	77
Городенківська РО УТМР		27,8										80	80
Тисменицька РО УТМР		21,1										138	126
Тлумацька РО УТМР		15,1										114	36
Рожнятівська РО УТМР		16,8										85	28
Галицька РО УТМР		15,8										255	148
Верховинська РО УТМР		21,7										175	160
МРВП УТМР	210,0	4,9	653	597	489	619	749	1069	941	901	899	11	7
Надвірнянська УТМР		13,5											20
УТМР - всього	**429,5**	**280,8**	**1345**	**1274**	**1160**	**1381**	**1535**	**1904**	**1536**	**1441**	**1312**	**1306**	**990**
ДОВК "Синьогора"	11,0	11,0	24	25	12	24	24	12	11	12	11	11	10
ТМР "Княжа Фауна"	22,6	14,4	38	42	56	50	58	54	51	48	62		143
ТМР "Бурштинське"	13,6	8,3	19	14	14	19	16	44	50	55	55		96
МГ "Тисмениця"	0,5					18	14						
ЛМП "Хотимир"	22,0	22,0	70	40	40	25	20	20	22	10	12	16	22
"Універсал-Контракт"	13,1	12,8	18	13	10	14	19	17	16	16	24	32	32
СМНДП "Фауна"	10,0	10,0	42	17	11			40	30	39	32	41	54
ТзОВ "Аква-ЛТД"	6,8	6,8	28	32	27	24	20	28	23	24	60	56	56
ТзОВ "Космечара"	9,6	5,8	41	21	20	40	21	20	17	17	17	6	7
ТзОВ "Варто"		3,7					15	14	14	14	12	13	7

ДС Верховина ДС		12,6						7	40	40	45	35	20
ТзОВ "Буркут"		8,2				15	15	32	14	13	12	13	14
ТзОВ Тирлич		5,8										12	9
ТзОВ Чивчин		3,1										3	5
ПП СЛМНДПЗГ "Чорний ліс"		14,7										80	70
Надвірнський МРК		3,9										2	7
ТзОВ "Прикарпаття - Тур"		3,8										4	8
ПП "Ліскомсервіс		13,3										16	16
ТМР "Дністер"		5,5										14	6
ГО "Мисливський клуб Галичани"		3,0										4	20
ПП "СМГ "Калина"		5,1										6	6
СМНДП "Водолій"		3,6										3	11
Тисменицька районна організація ГІП і К		3,3										16	16
МРК "Букачівці"		4,0											6
ІНШІ –всього	**109,2**	**185,5**	**41**	**21**	**20**	**55**	**51**	**288**	**288**	**288**	**342**	**383**	**641**
ІВ. – ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ ВСЬОГО	**969,0**	**724,0**	**2020**	**1973**	**1870**	**2162**	**2203**	**2781**	**2450**	**2349**	**2071**	**2138**	**2057**

Таблиця 9.4.

Добування лисиці у розрізі користувачів мисливських угідь Івано-Франківської області (2014 р.)

Користувач	Площа наданих у користування мисл. угідь, га	Добуто голів	Добуто лисиць на 1 тис. га
Болехівське ЛГ	20338	0	0
Брошнівське ЛГ	27406	16	0,7
Верховинське ЛГ	9403	7	0,7
Вигодське ЛГ	44924	17	0,4
Ворохтянське ЛГ	10854	6	0,6
Гринявське ЛГ	20049	20	1,0
Делятинське ЛГ	23233	5	0,2
Ів.-Франківське ЛГ	4202	5	1,2
Коломийське ЛГ	10282	0	0
Кутське ЛГ	11466	27	2,3
Надвірнянське ЛГ	30364	10	0,3
Осмолодське ЛГ	25336	14	0,5
Рогатинське ЛГ	13808	19	1,4
Солотвинське ЛГ	5974	7	1,2
ОУЛМГ - всього	**257638**	**153**	**0,6**
Болехівська МО УТМР	9447	35	3,7
Долинська РО УТМР	13033	11	0,8
Калуська РО УТМР	20636	22	1,1
Коломийська РО	35004	43	1,2
Косівська РО УТМР	11889	38	3,2
Рогатинська РО УТМР	28107	54	1,9
Снятинська РО УТМР	25707	24	0,9
МРВП УТМР	4969	2	0,4
Верховинська РО УТМР	21776	18	0,8
Галицька РО УТМР	15806	58	3,6
Тисменицька РО УТМР	21140	38	1,8
Надвірнянська РО УТМР	13495	16	1,2
Тлумацька РО УТМР	15160	28	1,9
Городенківська РО УТМР	27825	22	0,8
Рожнятівська РО УТМР	16838	14	0,8

УТМР – Всього	**280833**	**423**	**1,5**
ТМР «Бурштинське»	8305	56	6,7
ДО «Резиденція Синьогора»	11055	6	0,5
ЛМП «Хотимир»	22000	52	2,4
ТзОВ «Універсал-Контракт»	12817	12	1,0
СМНДП «Фауна»	10000	18	1,8
ТзОВ «Аква-ЛТД»	6800	17	2,5
ТзОВ «Космечара»	5866	0	0
ТзОВ «Варто»	3743	1	0,3
ДС Верховина ДС	12600	10	0,8
ТзОВ «Буркут»	8214	0	0
ТзОВ «Тирлич» МД	5860	0	0
ТзОВ «Чивчин»	3186	0	0
ПП СЛМНДПЗГ «Чорний ліс»	14741	17	1,2
Надвірнянський МРК	3997	2	0,5
ТзОВ «Прикарпаття – Тур»	3873	0	0
ПП «Ліскомсервіс»	13305	2	0,2
ТМР «Дністер»	5521	5	0,9
ГО «Мисливський клуб Галичани»	3012	**0**	**0**
ПП "СМГ «Калина»	5197	2	0,4
МРК «Букачівці»	4095	0	0
СМНДП «Водолій»	3646	0	0
ТМР «Княжя фауна»	14414	37	2,6
Тисменицька районна організація ГІП і К	3349	4	1,2
ІНШІ – всього	**185595**	**241**	**1,3**
Ів.- Франківська обл. - всього	**724066**	**817**	**1,1**

В умовах сучасної України на 1 тис. га добувається 1,1 гол. лисиці, що відповідає рівню добування у 80-90- тих роках XIX ст. та у 70-90-тих роках XX ст. у Галичині, та є у два рази меншим, ніж у 1908 р. в Австро-Угорській монархії.

ВИСНОВКИ

У 80-90-тих роках XIX ст. в Австро-Угорській імперії та у Чехії, зокрема, спостерігалось збільшення добування лисиці, зумовлене зростанням ціни на її хутро. На початку XX ст. добування лисиці в Австро-Угорській імперії та Чехії також збільшилось, але у Чехії її добували у два рази менше, що свідчить про їх малу чисельність.

При організації ведення мисливського господарства мисливські товариства вживали заходи щодо регулювання чисельності хижаків. Багато товариств виплачували грошові винагороди з метою ефективної мотивації мисливської охорони та мисливців до знищення хижаків. Регулювання чисельності лисиці давало можливість не лише раціонально використовувати ресурс для отримання цінного хутра, але й для збільшення чисельності дичини, особливо зайців.

Добування лисиці мало не лише економічне значення, але й становило предмет трофейної гордості тогочасної мисливської еліти: цісарів Австро-Угорщини – Франца Йозефа I та Німеччини – Вільгельма II.

В умовах сучасної України у 2014 р. на 1 тис. га площі мисливських угідь добуто 1,1 гол. лисиці, що по-різному співвідноситься до її добування наприкінці XIX – початку XX ст. в Австро-Угорській монархії та Галичині.

У 20-тих роках XX ст. у Європі зростає вартість хутра лисиці, яке конкурує з хутром видри та куниці. У Галичині зазначеного періоду хутро лисиці відповідало вартості чотирьох шкір борсука, 50-ти зайців, 80 кг м’яса дикого кабана, але було у два рази дешевшим, ніж шкірка видри.

Встановлено, що визначальне значення для принципів державного регулювання та правозастосування добування лисиці мали два чинники: вартість хутра лисиці та збитки, які ця тварина завдає мисливському господарству та домашнім видам тварин. Висока ціна на хутро лисиці зумовила удорожчання мисливських турів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1 Bobiatynski I. Nauka łowiectwa / Ignacy Bobiatynski: [we 2 tomach]. – Wilno: drukiem J. Zawadykiego, 1825. – T.II. – 360 s.
2 Bresiewicz T. Ustawodawstwo łowieckie w Europie / Tadeusz Bresiewicz. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1898. – S.49.
3 Czacki T. O litewskich i polskich prawach. – Kraków: Czas, 1861. – S.277-289.
4 Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1902. – № 23. – S.375.
5 Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1904. – № 15. – S.237-238.
6 Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1910. – № 2. – S.28-29.
7 Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 23 . – S.10.
8 Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski. – 1900. – № 16. – S.11.
9 Drobiazgi myśliwskie//Łowiec Polski – 1909. – № 3. – S.47.
10 Dyakowski B. O dawnych łowach i dawnej zwierzynie. – wyd. Drugie. – Warszawa: Wyd-wo ARCTA, 1925. – S.24-29.
11 Działanie strychniny //Łowiec Polski – 1903. – № 2 . – S.27-28.
12 Ejsmond J. Zabobony myśliwskie/Julian Ejsmond. – Lwów: Słowo, 1926. – S.12.
13 Ekonomiczno-społeczne znaczenie łowiectwa //Łowiec Polski. – 1902. – № 24. – S.384-385.
14 Gieysztor J. Pierwsze sprawozdanie z działalności „ Deutsche Jägerschaft”//Łowiec Polski – 1937. – № 5. – S.85.
15 Gieysztor J. Znaczenie gospodarcze łowiectwa w Niemczech//Łowiec Polski – 1935. – № 30. – S.585.
16 Jozef Gieysztor Z powodu trucia lisow //Przegląd myśliwski. – 1924. – № 3. – S.11.
17 Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1888. – S.122.
18 Kałuski W. Prawo Lowieckie Warszawa: Wydawnictwo związku pracowników administracji gminnej rz.p.,1928. – S. 1-81.
19 Kasparek J. R. Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: [w 6 tomach] / J. R. Kasparek. – Lwów: Wyd-wo H. Altenberga, 1884. – T.1. – S. 369.
20 Katalog//Łowiec. – 1910. – № 14. – S.162-164.
21 Kazimierz Wodzicki O wilkach //Łowiec . – 1878. – № 4. – S.59-60.
22 Kazimierz Wodzicki Pogadanka mysliwska //Łowiec . – 1881. – № 1. – S.3-4.
23 Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №13. – S.210-211.
24 Kilka słów o rybołowstwie i rybach Prutu//Łowiec. – 1879. – № 5. – S.69-70.
25 Kobylański W. Myśliwstwo: Artykuł encyklopedyczny / Władyslaw Kobylański // Sprawy łowieckie: dodatek do gazety „Czas”. – 1935. – № 234. – S.7.
26 Kochanowski C. Myśliwstwo w Galicyi według dat statystycznych

ministeryum rolnictwa//Łowiec. – 1884. – № 4. – S.53-54.
27 Komunikat//Łowiec. – 1932. - № 1. – S.12.
28 Konkurs na nagrody im. Hr. Józefa Potockiego dla straży łoweickiej//Łowiec. – 1904. - № 13. – S.147.
29 Korespondecye //Łowiec. – 1884. – № 11. – S.183.
30 Korespondencje //Łowiec. – 1904. – № 5. – S.54.
31 Korespondencje// Łowiec. – 1924. - № 10. – S.156.
32 Korespondencje//Łowiec. – 1910. – № 4. – S.44.
33 Korespondencje//Łowiec. – 1921. – № 2. – S. 6.
34 Korespondencje//Łowiec. – 1933. – № 7. – S. 82.
35 Korespondencye // Łowiec. – 1895. – № 10. – S. 158.
36 Korespondencye//Łowiec . – 1904. – № 23. – S.295-296.
37 Krogulski S. Międzynarodowy kongres myśliwski w Wiedniu //Łowiec . – 1910. – № 22. – S.257-259.
38 Krogulski S. Pół wieku: Zarys działalności Małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876–1926 / Seweryn Krogulski. – Lwów: Małopolskie towarzystwo łowieckie, 1929. – S.23.
39 Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego. – S. 6.
40 Krogulski S. Łowiectwo połskie pod zaborem austrjackim (1872-1918) / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1923. – № 12. – S.178-180.
41 Krogulski S. Szkic dziejów łowiectwa w Polsce / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1916. - № 7-8. – S.50-54.
42 Kronika //Łowiec – 1878. – №8. – S.127.
43 Kronika//Łowiec – 1878. – №10. – S.159.
44 Kronika//Łowiec. – 1879. – № 10. – S.158.
45 Kronika//Łowiec. – 1881. – № 10. – S. 160.
46 Kronika//Łowiec. – 1882. – № 11. – S.175.
47 Kronika//Łowiec. – 1885. – № 3. – S.54.
48 Kronika//Łowiec. – 1886. - № 7. – S.119.
49 Kronika//Łowiec. – 1893. – № 5. – S. 78.
50 Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat czternastu od jesieni 1907 do zimy 1921, włącznie. – T. 3. – Kraków, 1921. – S.486.
51 Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat dwudziestu czterych od jesieni 1871, do zimy 1895 wlącznie. – Lwów: Nakładem towarzystwa, 1895. – S. 281.
52 Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat dwudziestu czterych od jesieni 1871, do zimy 1895 wlącznie. – Lwów: Nakładem towarzystwa, 1895. – S.910-914.
53 Łastowiecki A. Korespondencje/ Adam Łastowiecki // Łowiec. – 1905. – № 1. – S.10.
54 Lis i kilka uwag tyczących się jego tępienia // Łowiec . – 1908. – № 15. – S.174.
55 Łoboś S. Myśliwstwo polskie w obcej prasie łowieckiej// Łowiec. – 1910. - № 17. – S.204.

56 Łowiectwo na powszechnej wystawie krajowej //Łowiec. – 1894. – № 6. – S. 81-83.
57 Łowiectwo w Szwecyi// Łowiec. – 1905. - № 20. – S.242.
58 Lud myśliwski //Łowiec Polski – 1913. – № 24 . – S.379.
59 Marcinków J. Jeleń karpacki//Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 13-14. – S. 13-15.
60 Marek W. W Nadwórnie / Władysław Marek//Łowiec . – 1906. – № 10. – S.130.
61 Martyniec Korespondencje // Łowiec. – 1905. – № 7. – S.79.
62 Martyniec J. Przygoda z niedźwiedziem / J. Martyniec //Łowiec – 1901. – № 21 – S.291.
63 Międzynarodowa wystawa łowiecka w Lipsku//Łowiec Polski – 1930. – № 15-16. – S.319.
64 Mniszek A. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskiedzie//Łowiec – 1906. – № 13. – S.157-160.
65 Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 8. – S. 90-91.
66 Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 9-10. – S. 130-131.
67 Mockus Z. Możliwości zastosowania humanitaryzmu w łowiectwie// Łowiec Polski – 1935. – № 15. – S.286-288.
68 Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – S. 27-31.
69 Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – S.27.
70 Nowe prawo myśliwskie//Łowiec Polski – 1909. – № 22. – S.340-344.
71 Nowy poradnik dla myśliwych. – Wawszawa: Drukarnia J. Kaczanowskiego, 1847. – S. 252-253.
72 O amunicyi łowieckiej XX. Wieku // Łowiec . – 1908. – № 3. – S.27-28.
73 O odstrzale czworonożnych drapieżników // Łowiec Polski – 1938. – № 34. – S.705.
74 O ptakach śpiewających. //Łowiec Polski – 1910. – № 8 . – S.124.
75 Obchód 50-lecia polskiego towarzystwa łowieckiego w Złoczowie // Łowiec. – 1938. - № 15-16. – S.54.
76 Obraz polowań Tow. Lisowieckiego w kniejach Lisowieckiej, Bolechowskiej, Tanjawskiej od roku 1871 do roku 1894 //Łowiec. – 1894. – № 7. – S. 100.
78 Ożegalski J. Uwagi myśliwskie dla wszystkich myśliwych i właścicieli dóbr ziemskich w Galicyi jako też w Królestwie Polskiem / Jozef Ożegalski. – Kraków: drukiem W.Kornickiego, 1879. – 15 S.
79 Pawlik S. Handel zwieryzuną, rybami i rakami w Galicyi//Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 2-6.
80 Pawlikowski M.K. Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalędarza myśliwskiego. – Wilno: Nakładem policyjnego klubu sportowego, 1929. – 89 s.
81 Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem

Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S. 2060.
82 Postęp w dziedzinie myśliwskiej w Serbii. //Łowiec Polski – 1900. – № 15 . – S.13
83 Potocki R. W sprawie ustawy łowieckiej//Łowiec. – 1892. – № 4. – S.60-62.
84 Pożary lasów a króliki //Łowiec Polski – 1907. – № 15 . – S.238.
85 Prawo lowieckie w polsce w wiekah srednich//Przewodnik Naukowy i Literacki. Dodatek do "Gazety Lwowskiej". 1904 № 7 S.824.
86 Program i regulamin popisowego strzelania M.T. Ł. 18. i 19. czerwca 1926//Łowiec – 1926. – № 6. – S.84.
87 Przepisy o polowaniu w guberniach Królestwa Poskiego z najwyszczego zezwolenia 17 lipca 1871 roku// Kalendarz myśliwski na rok 1904. – Warszawa: Druk P.Laskauera i S-ki, 1904. – S. 49-53.
88 Przewodnik łowiecki członków towarzystwa myśliw. imienia św. Huberta we Lwowie. – Lwów, 1884. – S. 55.
89 Regulamin dla członków Borysławsko-drohobyckiego towarzystwa myśliwskiego „Orzeł" w Borysławlu. – Borysław, 1932. – S.2.
90 Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S. 90.
91 Roman Salko.o ,,Praktyce myśliwskiej' ' Dobla i dawnych łowach . // Łowiec . – 1915. – № 7-8. – S.62.
92 Rozmaitości// Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 14. – S.244.
93 Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921 S. 26.
94 Rybia trutka// Okólnik. – 1883. – № 3. – S.72-74.
95 Sander A. Legalna ochrona lisa / Alfred Sander // Łowiec. – 1939. - №1-2. – S.8-10.
96 Słotwiński K.L. Katechizm poddanych galicyjskich o prawach i powinnościach ich względem Rządu, Dworu i samych siebie. – Kraków: zakłład nar. im. Ossolińskich, 1832. – S.132-135.
97 Słowo o hucułach i polowaniu // Łowiec. – 1879. – № 6. – S. 81–83.
98 Sołtyński K. Koło łowieckie im. Św. Huberta w Rypnem/ K. Sołtyński //Łowiec. – 1938. – № 11-12. – S. 114.
99 Spausta W. Z zatargów rodzinnych i z ekonomii łowieckiej/ Władysław Spausta //Łowiec. – 1893. – № 10. – S. 145-150.
100 Sprawa ustawy łowieckiej w Sejmie zeszłorocznym// Łowiec. – 1904. - № 7. – S.79-80.
101 Sprawa ustawy łowieckiej w Sejmie zeszłorocznym//Łowiec. – 1904. - № 1. – S.5-6.
102 Sprawozdanie z działalności instytutu łowiectwa za czas od dnia 1.V.1928r. do dnia 1.V.1930r.//Łowiec Polski – 1930. – № 22. – S.448-451.
103 Stan zwierzyny w oswobodzonej Galicji//Łowiec. – 1915. – № 21-22. – S. 173-175.
104 Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów:

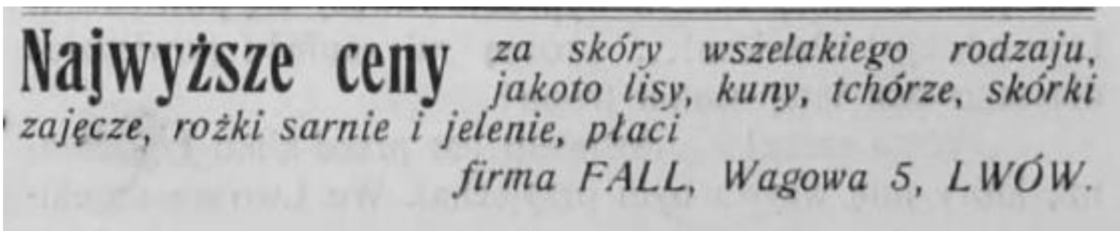
Wydział krajowy, 1896. – S. 85.
105 Statut i regulamin towarzystwa łowieckiego „Knieja” w Stanisławowie: rok założenia 1901. – Stanislawów: drukarnia L. Gellera, 1932. – S.24.
106 Statut regulamin i karta prawa polowania towarzystwa łowieckiego w Śniatynie. – Śniatyn, 1921. – 17 s.
107 Statystyczny pogląd na stosunki łowiecki w Austryi//Łowiec. – 1894. – № 11. – S. 161-164.
108 Statystyka łowiecka//Łowiec – 1933. – № 22. – S.261.
109 Statystyka łowiecka//Łowiec. – 1935. – № 6. – S. 72.
110 Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 3. – S.37.
111 Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 4. – S.49.
112 Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1903. – № 14. – S.162.
113 Statystyki Galicyi/ pod red. Pilata T. t.VI, cz. I. – Lwów: Pierwsza związkowa drukarnia, 1900. – S.6.
114 Stec R. Łowiectwo w prawie europejskim. Warszawa: Oficyna wydawnicza ASPRA-JR, 2008. – 330 s.
115 Stężyński J. Prawo prywatne polskie. – Warszawa:Drukarnia banku polskiego, 1851. – S.251-252.
116 Strychnina . //Łowiec Polski – 1900. – № 5 . – S.6-7.
117 Szablowski W. O prawie łowieckim w Danji i Finlandji//Łowiec Polski – 1932. – № 2. – S.32.
118 Szczegóły statystyczne // Łowiec. – 1924. – № 2. – S. 18.
119 Sztolcman J. Łowiectwo: podręcznik dla szkół leśnych i rolniczych / Jan Sztolcman. – Warszawa: Gazeta rolnicza, 1918. – 376 s.
120 Tępienie lisów // Łowiec . – 1902. – № 24. – S.289-290.
121 Till E. Wykład prawa rzeczowego ausriyackiego (prawo własności, prawo służebności i prawo zastawu).T.II., wyd. drugie – Lwów: Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – S.177-184.
122 Towarzystwo myśliwskie im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1898.– № 6. – S.94-95.
123 Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie //Łowiec. – 1880. – № 3. – S. 38.
124 Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie. Sprawozdanie z czynności Towarzystwa w pierwczym roku swego istnienia //Łowiec. – 1880. – № 12. – S. 184-185.
125 Towarzystwo myśliwych w Stanisławowie//Łowiec. – 1921. – № 2. – S. 6.
126 Trucizna na lisy! // Łowiec . – 1907. – № 24. – S.295.
127 Trutki // Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 17. – S.283.
128 Tygrys na wyspie Jawie //Łowiec Polski – 1900. – № 20 . – S.11.
129 Ustawa łowiecka dla byłej Galicyi i lodomerji z Weilkiem księstwem Krakowskiem. – Przemyśl: Wyd-wo „Polskiej książki naukowej”, 1920. – S.79-80.
130 Ustawa łowiecka dla byłej Galicyi i lodomerji z Weilkiem księstwem Krakowskiem. – Przemyśl: Wyd-wo „Polskiej książki naukowej”, 1920. – S.79-80.

131 W obronie lisa // Łowiec. – 1939. - №1-2. – S.17.
132 W sprawie tępienia wron // Łowiec . – 1909. – № 4. – S.40-41.
133 W sprawie ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1890. - № 8. – S.121-123.
134 W sprawie ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1890. - № 9. – S.136-138.
135 Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37.
136 Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37-39.
137 Wiadomości bieżące //Łowiec Polski – 1930. – № 22. – S.453.
138 Wiadomości handlowe // Łowiec. – 1932. - № 3. – S.40.
139 Wiadomości handlowe//Łowiec Polski – 1930. – № 1. – S.17.
140 Wiedza i życie. Serya IV. – Tom VII. – Lwów-Warszawa: Wydawnictwo związku naukowo-literackiego we Lwowie, 1910. – S. 43-55.
141 Wilia Bożego Narodzenia na Otrycie//Łowiec . – 1883. – № 8. – S.125-126.
142 Wilk //Łowiec . – 1878. – № 8. – S.59-60.
143 Wykaz ubitej zwierzyny w Austryi w r. 1896//Łowiec. – 1898. – № 9. – S. 136-138.
144 Wykaz ubitej zwierzyny w rewirach towarzystwa myśliwskiego im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1894. – № 10. – S. 156.
145 Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu r. 1888 zestawiony na podstawie dat urzędowych przez G.Lettnera, radcę lasowego //Łowiec. – 1889. – № 7. – S. 110.
146 Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu roku 1887 //Łowiec. – 1888. - № 8. – S.134.
147 Wykazy myśliwskie //Łowiec Polski. – 1909. – № 4. – S.60.
148 Z W. K. Poznańskiego. //Łowiec Polski – 1902. – № 3 . – S.39.
149 Zajac na niedzele//Łowiec Polski – 1900. – № 20 . – S.11.
150 Zaklika Z. Miejskie towarzystwo myśliwskie we Lwowie / Zenon Zaklika //Łowiec. – 1939. – № 11-12. – S. 112-113.
151 A.ULM Nowe prawo łowieckie w Prusiech z 18 stycznia 1934 r. // Łowiec . – 1934. – № 4-5. – S.30.
152 Аристов Н. Промышленность древней Руси. – С.-Петербург, 1866. – с. 1-20.
153 Грушевський М. Історія України-Руси в 11-ти томах, 12 книгах / Михайло Грушевський. – Київ: Наукова думка, 1995. – Т.VI: Житє економічне, культурне, національне XIV-XVII віків. – С. 146.
154 Грушевський М. Історія України-Руси: в 11-ти томах, 12 книгах/ Михайло Грушевський. – Київ: Наукова думка, 1995. – Т.VII: Козацькі часи до року 1625. – С.54.
155 Гунчак М. С. Відношення суспільства в Галичині до хижаків за часів Австро-Угорської імперії і Польщі / Микола Гунчак, Олег Проців // Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку територій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю НПП “Гуцульщина”, 18-19 трав. 2012 р. – Косів, 2012. – С. 350 – 353.

156 Гунчак М. С. Відношення суспільства в Галичині до хижаків за часів Австро-Угорської імперії і Польщі / Микола Гунчак, Олег Проців // Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку територій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю НПП “Гуцульщина”, 18-19 трав. 2012 р. – Косів, 2012. – С. 350 – 353.
157 Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип’якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.15-17.
158 О.Р. Проців Правові засади добування хижаків у Галичині кінця XVIII – початку XX століття // Науковий вісник НЛТУ: збірник науково-технічних праць. Вип. 20.12. – Львів, 2010. – С.73-79.
159 Пелещишин М. А. Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первіснообщинного ладу). – Київ: Наукова думка, 1974. – С.34.
160 Проців О. Р. Як гуртувались мисливці / Олег Проців // Галицький кореспондент. – 2012. – №31 (362) 2 серпня. – С. 19.
161 Проців О.Р. Токсична зброя /Олег Проців// Лісовий і мисливський журнал – 2015 № 1 – С. 43.

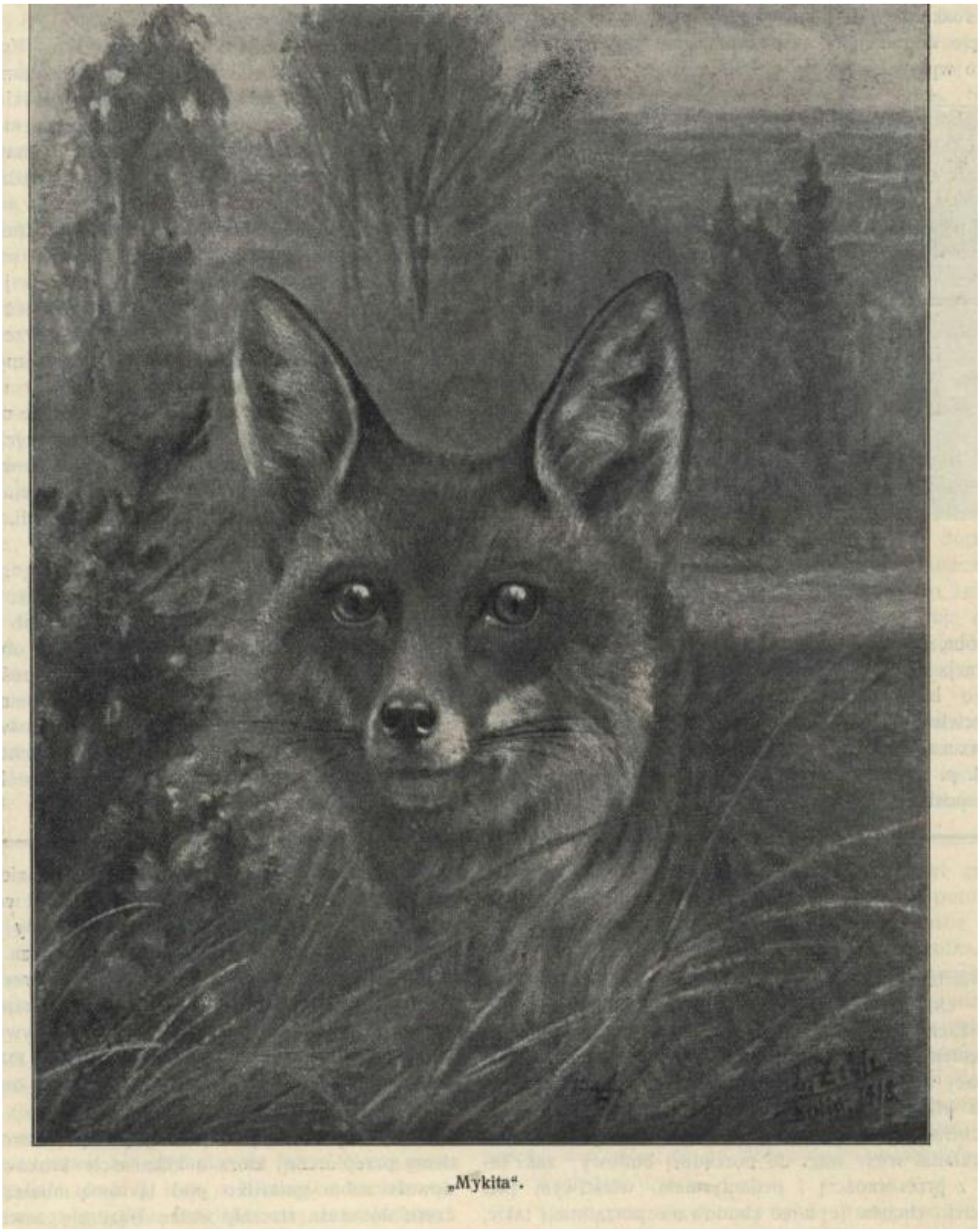
Галицькі модниці у строях з хутром лисиці, 1938 р.
(З власного сімейного фотоархіву)

Najwyższe ceny *za skóry wszelakiego rodzaju, jakoto lisy, kuny, tchórze, skórki zajęcze, rożki sarnie i jelenie, płaci*

firma FALL, Wagowa 5, LWÓW.

Оголошення фірми «Фалл» (Львів вул. Вагова, 5)
про закупівлю шкір лисиці, куниці, зайців
Ogłoszenia//Łowiec – 1911. – №24. – S.292.

„Mykita“.

Малюнок лисиці «Микита»
Ogłoszenia//Łowiec – 1914. – №14. – S.169.

Ogłoszenia//Łowiec – 1923. – №3. – S.46.

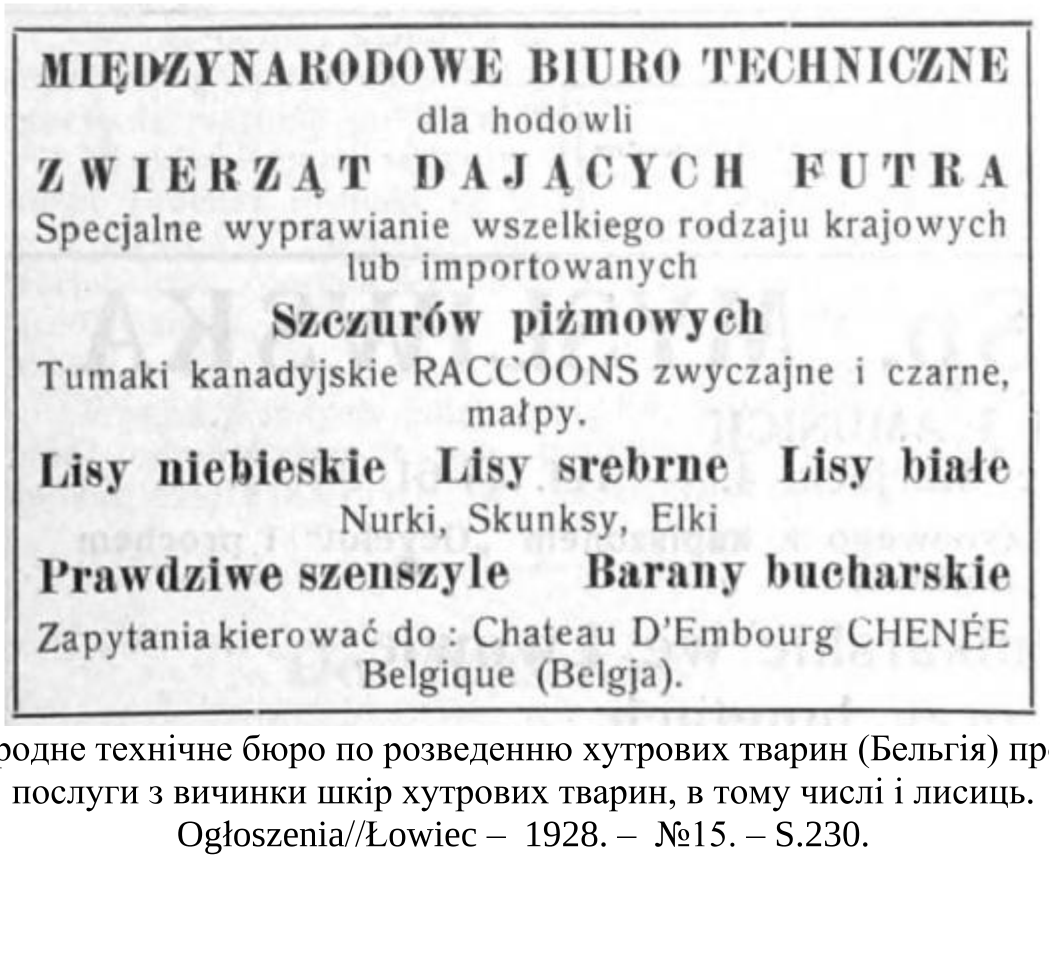

Оголошення Петра Карпяка (Львів, вул. Куркова 11а) про закупівлю шкірок лисиць, тхорів, куниць, зайців, кроликів, кротів.

Ogłoszenia//Łowiec – 1928. – № 1-2. – S.16.

Оголошення магазину хутра Станіслава Вронського і синів (м. Львів, площа Мар'яцька, 10) про закупівлю шкірок лисиці куниці,видри, тхора.
Ogłoszenia//Łowiec – 1923. – №1. – S.15.

Міжнародне технічне бюро по розведенню хутрових тварин (Бельгія) пропонує послуги з вичинки шкір хутрових тварин, в тому числі і лисиць.
Ogłoszenia//Łowiec – 1928. – №15. – S.230.

Реклама німецької фірми з розведення лисиць «Deutsche Versuchzüchterei edler Pelztiere» (м. Лейпціг) у польській пресі.
Ogłoszenia//Łowiec – 1929. – №9.

Реклама фірми з фарбування та вичинки шкір лисиці Кароля Шюрера (м. Львів, вул. Сенаторська, 11а)
Ogłoszenia//Łowiec – 1934. – № 1. – S.12.

Ілюстрація «Тріумф Микити»
Ogłoszenia//Łowiec – 1939. – № 1-2.

Наукове видання

ПРОЦІВ Олег Романович

Значення лисиці для мисливського господарства Галичини XIX – початку XX ст.

Редактор – **Галина ПРОЦІВ**
Комп'ютерна верстка – **Олег ПРОЦІВ**
Комп'ютерний дизайн – **Ігоря САВЧУКА**

Формат паперу і частка аркуша 60×90 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 4,5. Наклад 300 прим. Зам. 9137

Друкарня "Фоліант"
76000, м. Івано-Франківськ
вул. Старозамкова, 2
www.foliant.if.ua
e-mail: foliant.drukarnja@gmail.com
тел.-факс: +38(0342) 50-21-65
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи Серія ІФ № 24